

מאזנים

שבועון לספרות, לבקורות ולדברי אקנות

יוצא טלדי
אגודת הסופרים העברים
בארץ ישראל

התוכן

א. שמואל טשרנוביץ

- ב. על קברו ר' בנימין
- ג. בלכתו י. פ.
- ד. הנה אצורו כלי המבוקעים שיר מרדכי טמקין
- ה. אבותי זלמן אפשטיין
- ו. אנטון טשחוב יעקב פיכמן
- ז. יגון ספור אנטון טשחוב
- ח. מוריץ גוטליב עם תמונה מי נרקיט
- ט. מכתבי מ. ז. פייארברג לאחד העם מ. ז. פייארברג

י. בקורת ספרים:

- 1. בפעמי הכליון בן הא הא
- 2. מה נתן ישראל לעמים ס. דיקשטיין
- יא. בעולם הספרות האמנות והתרבות

גליון

כ

תל-אביב
כ"ה בתמוז
תרפ"ט

מחיר המודעות	מחיר ההתימה
עמוד שלם - 5 לא"י, 1/2 עמוד - 2-750 לא"י, 1/4 עמוד - 1-500 לא"י, 1/8 עמוד - 800 מא"י, 1/16 עמוד - 500 מא"י	בארץ-ישראל: לשנה 1 לא"י; לחצי שנה 500 מא"י בחוץ-לארץ: לשנה 6 דולרים; לחצי שנה 3 דולרים מחיר גליון בודד בארץ-ישראל 20 מא"י; בחוץ-לארץ 12 סנט
למודעות קבועות - הנחה מהמחירים הגיל לפי ההסכם עם ההנהלה המערכת אינה אחראית לתוכן המודעות וסגנון	

Tel-Aviv
August 2
1929

מלחת צ'ילי

15,5% החנקן 15,5%

הנה הדשן התנקני המתאים ביותר לזבול עצי ציטרוס ועצי פרי בכלל

פרדסנים!

השמוש במלחת צ'ילי
מחזק ומרענן את העצים
מגביר את תנובתם
מקדים את הבשלת הפרי
משפר את צורתו
ומעשיר את עסיסו

בדבר פרטים נא לפנות אל:
מכון לחקירת והוראת
השמוש במלחת צ'ילי
מחלקת ארץ-ישראל
יפו, רחוב המלך ג'ורג' טלפון 667

I. C. I.

תעשיות חימיות ממלכתיות
(ניטרם בע"מ)

זבלים חימיים

תוצרת חימית מכל הסוגים

צבעים וצבעונים

עור מלאכותי לרהיטים וכריכת ספרים

המשרד הראשי: חיפה, מרכז מסחרי

ת. ד. 412, טלפון 417

לטלגרמות: «אימפקמיקס»

סניף יפו: בבתי מוסטקים.

קיאונים

שבועון לספרות, לחינוך ולדברי אמות

יוצא עלידי
אגודת הסופרים העברים בארץ-ישראל

העורכים
י. ד. ברקוביץ
פ. לחובר

חברי המערכת: אשר ברשיעקב סיכמן ושי צמח

גליון עשרים

תל-אביב, כ"ה בתמוז, תרפ"ט

שנה ראשונה

שמואל טשרנוביץ

הקיימת ויחד עם זה פרסם מאמרים רבים ב"הארץ" וב"העולם". שמהם הצטיינו רשמית-המסע שלו מתפוצות הגולה הוא כתב במשך כל הזמן גם מכתבים מארץ-ישראל ומאמרים על חי הארץ. שנתפרסמו בעתונות האידית בחוץ-לארץ. במשך כל השנים נתן הרבה מכתבי לחיים הצבוריים, ובשנה האחרונה היה כמעט רוב זמנו מסור לעניני הצבור. הוא היה חבר פעיל ועובד באגודות רבות, וביחוד ב"אגודת הסופרים". שהיה אחד ממחדשיה והיה חבר הועד המרכזי ומזכירו. הרבה מכתבי נתן ליסוד ה"מאזנים". בחברת-הנאמנים של "אוהל שם" היה הוא בא" כח הסופרים. בחדשים האחרונים התמכר לעבודת הועד הלאומי. שנמנה שוב למזכירו הראשי. ול"כנסת ישראל". וכנסיעותיו הרבות לסדור עניני העבודה בא למקומות. ששם רבה השנה. לרגל הגשמים המרובים. הקדחתו ונפגע בה. הוא חלה את מחלתו ומת בה.

על קברו

לא. לא דברי הערכה נדבר הפעם. בשעה שמתנו היקר עוד מוטל לפנינו. עוד יותר מדי חזק רגש הכאב והצער על האבדה. הזאת לספרות העברית. לעתונות העברית. לתחית העם ולבנין הארץ. ואנו לא נעלים את הצער הזה בלבושי פילוסופיה ובפתגמי חכמים. בלב מורתח אנו עומדים בפני מהלומת הגורל. אנו נדהמים וגם נבוכים. אם היה איש בתוכנו. הסופרים-הפוב" ליציסטים. שהיה מעורה בקרקע החיים והיתה לו זכות החיים. היה זה חברנו היקר שמואל טשרנוביץ. כי היה כולו נתון לחיים. "עם שהר" נתעורר לעבודת-החיים של עמו ועל משמרתו. עמד הכן עד יומו האחרון. שבא בלי עת. נתחלפו התקופות. אך הוא לא נתחלף עמתי. לא היתה שעה שלא מצאה אותו בין עובדיה ולא היתה עבודה אשר בה נפקד מקומו. ותמיד על יד כל עבודה ועבודה. המשיך את עבודתו העתונאית. את עבודת- התמיד שלו. שהיתה לו גם עבודתו העיקרית ובה מצא את בסויו העיקרי. כ"ספוג" ספג את הכל. את כל המתרחש בחיי

ביום השלישי. כ"ב בתמוז. מת במעונו בתל-אביב מיחה חסופה הסופר שמואל טשרנוביץ. ביו" בתמוז חלה במחלת המלריה הטרופית וכיום כ' בתמוז הוקל לו ונראה כאילו סרה ממנו המחלה. אך למחר התגברה שוב והלכה וגברה במהירות גדולה. בשמונה שעות בבוקר. כ"ב בתמוז. מת. בן ארבעים ותשע היה במותו.

ש. טשרנוביץ נולד בשנת תר"מ בעיירה סיביזש שבפלך וויטבסק במשפחת רבנים. הוא למד בישיבות ופירש אחר-כך להשכלה. עם התעוררות התנועה הציונית נספח טשרנוביץ אליה והיה מזכירו של מורשה הציונים בגליל גרודנה. הרב מסופוצקין. אחר-כך עבר לאודיסה. ששם גר אחיו. חיים טשרנוביץ (רב צעיר). בשנת תרס"ג בא לןרשה ועבד שם ב"תושיה". עם יסוד "הזמן" בוילנה עבר טשרנוביץ שמה והיה חבר המערכת של "הזמן". שם הראה את ראשית פעולתו בתור עתונאי. שהצטיין בה בחריצות מיוחדת במינה. הוא הדפיס ב"הזמן" פיליטונים רבים ומאמרים. לרוב בחתימת שם "ספוג". בוילנה היה ביתו בית-ועד לסופרים הצעירים. שביניהם נמצאו אחדים מיוצרי שירתנו וספרותנו הצעירה. בשנת 1910 עבר טשרנוביץ לרשה ועבד ב"הצפירה" של סוקולוב-פרישמאן. מלבד המאמרים הרבים שפרסם ב"הצפירה". הדפיס שם בהמשכים רבים את המונוגרפיה שלו על-דבר "בני-משה" (יצאה גם בספר מיוחד). בראשית המלחמה עזב את ררשה ובא לרוסיה והיה שם חבר מערכת "העם". שיצא במוסקבה. בשנת 1918 ישב טשרנוביץ בקיוב ונמנה בין עורכי השבועון הציוני "דאס אידישע פאלק". בשנת 1921 שב לפולין וכעבור זמן קצר יצא לארץ-ישראל ונתמנה למזכיר הועד הלאומי. והיה גם עוזר קבוע של "הארץ". בשנת 1925 השתתף במערכת "הארץ". אחר-כך יצא אל הגולה. לפולין. ליטא. לטביה וכו'. עם משלחת קרן היסוד. אחרי מות אשתו לפני שנה וחצי שב לארץ. בינתים יצא פה קובץ-כתביו בשם "עם שחר". בשובו לארץ עבד כקרן

ובסתון כטשרנוביץ היה עלול ומוכשר לגשת אל עבודה כזאת והנה עלתה בידו העבודה הזאת ומיד הוא נגש לעבודה השניה: אל יסוד «מאזנים» הוא היה רוח החיה ביסוד המפעל הזה בלעדיו לא היינו יכולים להוציא את זה לפעולות.

ובעוד אנו גועצים אתו איך לשכלל יחד אתו את אשר החל והנה - סוף פסוק: וימת שמואל. והנה לא רק אסון אישי טרגי כיאם גם למעלה מזה: כי אנשים כשמואל טשרנוביץ זקוקים דוקא לאריכות ימים. הם צריכים להכנס לגיל של «סבא» אז גם אז הם נותנים את פירותיהם המשובחים ביותר. ורשאים היינו לקוות כי כזה יהיה גורלו של אחינו שמואל טשרנוביץ והנה קדמהו המות.

עוד אתמול התהלך בין החיים כשהוא מחובר אל החיים ויוצר חיים. והנה נגדע כמעט בלי משים - ואיננו יוס לאחר פתיחת הקונגרס הציוני אשר ממנו נקדה תחל תקופה חדשה בתחית העם והארץ. עצם את עינינו לנצח מי ששר. עוד את שירת הקונגרס הראשון. «עם שחר» אחד הכשרים ביותר בין מבשרי התחיה. אחד אשר הרגיש את הרגשת העם ואשר מסר את הרגשתו בכשרון ובאמת ובפשטות. אם יש תנהומים על האסון הרב הזה הרי היא ההרגשה שהוא חי בטפחות ימיו יותר משחיים אחרים מרבי-שנים. רק שנים מספר ישב אתנו בארץ. והנה לא היתה פנת-חיים אשר לא השתתף בה. אם בפעולה ואם בהרגשה ובתאור. ואם מתוך ענותנותו ופשטותו היה אולי בעיניו בבחינת «שמואל הקטן». הנה העם שפט אחרת. עדה הלוייה הנהדרה. כי שמואל היה חביב-העם. חביב-הצבור וחביב-היחידים. ואנו חבריו-לעט נשא את שמו וזכרו אתנו ימים רבים.

שמואל טשרנוביץ ז"ל

ר' בנימין

בְּלִקְתָּו...

לפני שבוע ימים יום לפני חלותי פגשתי בשדרות רוטשילד. בשעת ערב מאוחרת. הייתי עיף או מהרתי הביתה - ועברתי על פניו בדממה. למחרת נפל על המטה. אשר לא ירד עוד ממנה. בשעת מחלתו בקרתי. אבל כל פעם בשעה שהיה שרוי בחום גדול. ולא נתן לי לראות מאז את פניו ולא ברכתיו לפני לכתו מאתנו לנצח.

ועתה ככל מעות שאין לתקנו. מציק לי הדבר מאד. למה לא נגשתי או אליו? למה לא האירותי אליו את פניו למה לא אמרתי לו מלה טובה אחת. דבור מעודד אחד. - ואני הלא ידעתי. שהיה בימיו האחרונים נתון בעצבות גדולה וראה את עצמו כל-כך בודד. עוזב. קרוע?

עתה אני מהרהר תכופות בדבר ולבי ככד עלי מאד. אין אנהנו יודעים לגשת אל הקרובים לנו בעוד מועד. ואנחנו

האומה. את כל מאורעות החיים. מרובי-הצער ומעוטי-הנחמה; אך כהאירו את המאורעות באספקלריה שלו. דרך הרגשתו הוא. והנה ניטל מן המאורעות האלה הרבה ממירותם. שוב האיר שחר חדש. בקצו מחדש זהרורי שמש ובשרו בוא יום חדש ותקוה חדשה.

שמואל טשרנוביץ במה זכה? במה קנה את לב כולנו? במדה העיקרית שבתכונותיו: בלבו הטוב. נקרא-נא את הדבר בשמו ההולם: הוא היה בעל «מג טוב». מלה זו המתבטאת כיום לא בלי אירוניה. היא המציינת את אפיו. וכאן הפלא שבדברי. הוא היה איש לוחם. בעל טמפרמנט חי. ער. הנשמע גם לזעזועים נסתרים שבחי החברה. אוהב פעולה מזורזת. אוהב השתתפות בשעת התרוממות הגלים. בשעה שדרושה אינטנסיביות יתירה. ולו גם עין בהירה לראות לא רק את היפה והנשגב שבנשמת האדם. כיאם גם את האדם בקטנותו. האדם בלקוייו ובצמצומו. והרי הוא גם אינו בולם את סיו ואת עטו והוא מדבר בגלוי. מראה על הנגעים ומדבר עליהם השכם ודבר והערב ודבר. אך בהיותו בעצם טוב-לב. בהיותו רחוק מרגשות שגאה ועברה. הנה מקבלים דבריו גון מיוחד. הם אינם צורכים. הם אינם עוקצים ועולבים את מי-שהוא. יש ההרגשה: לא מתנגד ערוך לקרב מדבר אחר משפטים. כיאם זהו אחיך. האוהב אותך אהבת-נפש ורוצה בסובחך. הוא המוכיח אותך על שגיאותיך. זוהי ההרגשה בהרצאותיו. בנאומו. וכך הוא גם במאמריו ופיליטוניו. אשר כתבם בעברית ובלשון שהעם שומע. הכל אהבו. כאשר הוא אהב את הכל. גם את מתנגדיו אשר הבין לרוחם. ולהבין הכל היה אצלו לא רק לסלוח הכל. כיאם גם לאהוב הכל. ולכן אנו רואים את שמואל טשרנוביץ מתהלך בין המפלגות. לא מתוך שיטה מכוונת. אף לא מתוך ריזיגנציה. כיאם פשוט

מתוך אהבה. הלב הזה אהב וחמד את כל אדם מישראל. ואיך היה יכול להתפס אל מפלגה אחת דוקא? הוא דבר שלום עם כל ישראל.

ודבר זה עשה את שמואל טשרנוביץ לחטיבה מיוחדת בעולמנו. ככל מקום בוואו זרע אהבה וזרע חדוה. הוא הסתיר בלבו את רגשי המירות והיאוש. שלא פסחו גם עליו. ונתן לאחרים רק מאוצר האמונה והתקוה והבסתון. מאוצר הלב הטוב. ואם כך הופיע בכל פנות חיינו. על אחת כמה בתוך פנתנו אנו. בתוך חוג הסופרים. באחת הישיבות האחרונות של ועד אגודת הסופרים דבר ביאליק על מצב הספרות העברית וקרא ברגש: אין לנו אב ואין לנו אם. אך אז. בהיות עוד שמואל טשרנוביץ אתנו. יכולנו להתנחם ולאמר: יש לנו אח. כי הוא היה אח לסופרים. הוא נשא בסבלם. הוא שמח בשמחתם והתעצב ביגונם. רק שב מן הגולה והנה נגש להקים ולהחיות את «אגודת הסופרים» אחרי אשר התמוטטה. רק בעל אמונה

אבותי

מאת זלמן אפשטיין

אבי נחום בן זאב נולד בעיירה ליובאן מתוו בוכרויסק ברוסיה הלבנה בחנוכה תקצ"ג ונפטר באודיסה כ"ג באדר תרמ"ה. את זמן הולדתו אני יודע דרך מקרה. בהיותי עוד ילד נמצא בבית-המדרש בליובאן בתוך הקישוטים של ספרי-התורה ציף כסף אשר אבותיו של אבי נדבו לזכר היום שנולד להם בנם יחידם בתוך שמונה הבנות שהיו להם. ועל הציף נחקקו היום והשנה בדיוק. אך בוכרוני נשמרו רק הזמן הנוכה ומספר השנה. בעיירתי נמצא בית-כנסת קר (ככה נקרא יען לא חממו אותו ובחורף לא היו מתפללים בו) יפה מאד. בנוי בארכיסקטורה אורייגנאלית. וזמן בנינו היה בשנת תר"ה. וזאת ידעתי בדיוק. יען על הכותל המזרחי על-יד המקום הקבוע של משפחתנו היה חקוק באותיות גדולות מרובעות ויפות מספר השנה של בנין הבית. ורשימה זו נעשתה בידי אבי בהיותו אז בן שנים עשרה שנה. אביו זאב בן זלמן היה איש למדן ומבעלי-הבתים החשובים והאמידים שבעיירה. וכמוכן השתדל בכל יכלתו להעניק לבנו היחיד את החנוך היותר טוב ושלם לפי המושגים ותנאי החיים של זמנו וסביבתו. החנוך היה תלמודי-דתי על סהרת הקודש. לפי כל ארחות החיים או בעמקי ליטא. המטרופולין הרוחנית לעיירה הקטנה שספירה או בקרבה כחמשים משפחות. היתה העיר סלוצק הקרובה. היא הקהלה העתיקה עם רבניה המפורסמים וישיבותיה הרבות. וכל סידור החיים המוצקים של היהדות הגלותית כמו שהתבצרה בליטא התורנית במשך זמן ארוך של הרבה מאות שנים. בימי נעוריו למד אבי תורה מאת הרב ר' אהרן מסטארובין (אביו של הרב המפורסם בזמנו ר' אליהו מפרוויץ). ואחרי חתונתו למד זמן-מה באיישישוק. כל עולמו הרוחני והשכלי הצטמצם בעיקרו בהתלמוד והפוסקים והיהדות המעשית. כאיש-מעשה ובעל שכל בריא מטבעו. לא היה יכול להתחס בכטול-הניש של בטלנות למדעים. אשר מחוץ לגבול היהדות. בודאי יש ויש מדעים חשובים ונחוצים: הנדסה, תכונה, חכמת הרפואה. מיכאניקה. כימיה. אבל לעומת התורה הם ענינים ממדרגה שניה הנכנסים בעצם בחוג הפרנסה. זאת אומרת. בתוך צרכי החול של האדם. הפרנסה הלא היא בודאי חובה להאדם. אך קדושה אין בה. ואיננה שייכת כלל לחלק האלהי שבחיים. חקירות מיטאפיזיות. פילוסופיה וקבלה. לא ענינו אותו. רחוקות היו ממנו. אם כי לפי היקף שכלו וכה תבונתו בודאי היה מסוגל לתפסן. ידע. כי הרבה מגדולי ישראל עסקו בהן והשאירו לדורות כמה וכמה ספרים חשובים. אשר כבר נספחו ללמודי התורה והיהדות. אבל אלה הן «תקירה» וחכמת הנסתר. שעל-אדותן יאמר. כי «ארבעה נכנסו לפרדס» ומהם הציצו ונפגעו. ואפשר להתהלך בחיים על צד היותר טוב גם בלעדיהן. התורה הנגלית בפשטותה נתנה לו השקפת-עולם ברורה ומסוימת. והפלפול התלמודי היה יותר קרוב ומוכן לשכלו הריאלי מכל אותן החקירות המופשטות משאחר הטבע. נסיה עצומה היתה לו למיכאניקה. וביחוד התענין בכל הנוגע לבנין בתי-טחנה. כן בכח סוסים וכן בכח מים ורוח (לסחנות של קיטור לא היה אז עוד מקום במקומותינו). במשפחתנו התהלכו אנדות. כי בימי ילדותו היו כל משחקיו בהכנת בתי-טחנה של שעשועים ודפוסים של מכונות. בגדלו בנה בעצמו. בלא שום עזר מן הצד. בית-טחנה של סוסים אשר ממנו מצא את פרנסתו

מאחרים תמיד בנדבת הלב. באותה המתת האחת. שהיא תמיד בידו ושנחנו תמיד מקמצים בה. ושומרים אותה לשעה שאין בה עוד מועיל.

הוא לא היה קמצן ולא אחר מעולם בנדיבות רוחו. הוא נתן את לבו הטוב. הישר. הנאמן לקרוב ולרחוק. האיר פניו אדם לכל אדם. ובאשר השיגה ידו תמך. נחם. עודד. הוא לא השיב פני אדם. נשמתו כביתו. היתה פתוחה לכל הרוחות. במדה של הכנסת-אורחים רחבה כזו לא חונן עוד אחד בינינו. כסופר. כאדם. כעוסק בצרכי הצבור. הרים את הכל ביד קלה. הוא לא היה קנאי לדבר אחר. לא היתה בו ממדת אכזריות זו. אשר תסגור את הרוח בחוג מוגבל ולא תתנוח לנטות מקו צר אחד כל הימים. הוא היה פזרן באהבתו. פזרן בכוחו עבודתו. גם בזה לא ידע קמוץ לעולם. ונדיבות זו היא שהשרתה הן על כל מה שעשה. היא שכסתה על כל פגם ותקנה את כל פגם. במקום שברכת הלב שרויה. שם שרויה גם השלימות.

למה דוקא המות הוא המפיל אור-פתאום על האדם. המבליט אותו כולו ומגלה לפנינו את מה שלא ראינו. מה שלא נתנו את דעתנו עליו בעודנו חי ומתהלך אתנו? האמנם הסוף. גמר החיים. הוא היוצר את המסגרת השלמה להם. — האוסף בבת אחת את נדחי הרוח ועושר האדם אשר לא נראהו עוד. למען העמיק את מוסר לבנו המאוחר ולמען ספות מכאוב על מכאובו?

י. פ.

הנה אצורר כלי המבקעים.

כי שומה עלי ללכת.

ובביתך אלהים מפי הולכים ונבאים.

המלה כבדת-תלונה משתפכת.

הנה אצורר כלי המבקעים

כלי אנהה:

משלזנות פה ומפגעים

ידי מכה.

אך אם עם מלינים לא שקנתי

ומקלה-הרוגנים ארחקה.

מעשיתי יהי מעולם לא חוננתי

בשפת תנפים הלכה.

בעין תוכחה בדומיה

ראיתי בעני ובאולת.

ואחי כמצפון קודר ומרשיע

על האדמה הצוקלת.

אך אל ביתך סרתי כאורח.

איכה בקול ארנן ואננת?

מרדכי טמקין

עשה אותם כשהם לעצמם ללמוד של קבע. מיום זכרי אותו היה רגיל ללמוד בכל יום פרק אחד ממשניות. וגם בהיותו בדרך ובתוך כל מיני טרדות הפרנסה היה נזהר למלאות את מנהגו זה, אך מעודי לא ראיתי, כי יקרא את ספרי הנביאים. ורק אם נקרה לידו איזה פירוש חדש, היה מתענין לדעת את החדשות שהמציא המפרש. ככה היה אוהב לעיין בפירוש המלבי"ם על כתיב הקודש והיה נהנה ושבע רצון מכל הלמדנות וחרירות השכלי. שהראה הרב החקן בניאוריו. בהיותו כבר קרוב לבן ארבעים שנה, השיג את הספר 'תלמוד לשון עברי' לבן-נאב ולמד אותו בעיון ובדייקנות מראש ועד סוף. כמו שהיה רגיל ללמוד את ספרי הפלפול התלמודי. הוא היה אז טרוד בעסקיו והיה משכים לקום בלילות החורף ללמוד את ספר הדקדוק. את לשון הקודש ידע על בוריה וכתב בה צחות בסגנון טוב ובריא בלא תערובת של שברי כתובים ומליצות שדופות. ואם היה משתמש בנאומים מהנביאים, היה עושה זאת בהבנה יתירה ובטוב טעם. כאשר באתי בימים עורר בי הדבר הזה תמהון. אחרי אשר ידעתי, כי את ספרי ההשכלה מהסופרים המעולים, היכולים להיות למורי-דרך בסגנון טוב, לא קרא. ומאין אפוא בא לו הטעם הספרותי במדה כזו. שגם הרבה מהמשכילים הישנים שלנו לא זכו לזו והנה נודע לי, כי בהיותו אברך צעיר לימים, התגלגל לידו דרך מקרה ספר המכתבים 'קריית ספר' למרדכי אהרן גינצבורג. הספר מצא הן בעיניו, וכדרכו עבר עליו בשקידה שנה אותו כמה פעמים. גם העתיק אותו בכתב להתרגל בנאומיו ובאופן הרצאתו את רעיונותיו. וככה רכש לו את הסגנון היפה והבריא של סופרי-המפות אשר לנו. שספרותנו העברית החדשה כליכך מחויבת לו. כדאי הוא להשאיר לזכרון עובדה קטנה, שיש לה ערך מיוחד. בתוך ספרי-המכתבים האמורי, שמצאתי בתוך ארגז הספרים של אבי, נמצאו הרבה שורות נמחקות בדיו שחור, לבל יהיה אפשר לקרוא את הכתוב. והנה גתברר לי אחרי-כן בבואי בימים, כי השורות ההן שנגזרה עליהן כליה, הכילו בקרבן דברי נבול-פה. אשר הסופר הגדול בדורו, כידוע, אהב לתבל בהם בכל עת מצוא את חבריו. והאברך הצעיר, בן העיירה היהודית, הניך משפחה תורגית, בצניעותו האורגנית, לא היה יכול לעפל דברים גסים כאלה ועוד בלשון-הקודש. גם בבית אבותיו וגם בכל סביבתו לא הורגל לנבול-פה. ולכן, להתרחק מן הכיעור ומן הדומה לו, עמד ומחק את השורות המבישות. הוא בודאי התאדם מבושת בקראו אותן ולא היה מסוגל גם לשאת דברים כאלה על שפתיו. מיום דעתי אותו לא שמעתי ממנו איזה כתיב או מלה, שמפני גסותם לא יוכלו לבוא בדפוס, או לא יוכלו להאמר בחברת נשים. והוא לא היה בזה אינה יוצא מן הכלל. כזו היתה הסביבה הבעל-הביתית ההגונה של אנשי הספר היהודי בדורותינו הישנים.

מכתבי אבי בצחות לשונם ובסגנונם הבריא הראו עלי תעצומה חנוכית גדולה בראשית התודעותי לשפת עברי. בעודני ילד התעה אותו אלהים לאודיסה הרחוקה לבקש טרף לביתו. וכנהוג היה שולח מכתבים תכופים לביתו. בעיירתנו לא היתה אז פוסטה, ומכתבים היינו מקבלים דרך בוברויסק, הרחוקה מהעיירה כמאה וירסטאות. אחת בשבוע היו בעלי-העגלות נוסעים לבוברויסק וביום הששי אחרי הצהרים היו שבים לביתם. את הימים ואת השעות הייתי מונה, מתי יבוא יום הששי, שבו יש תקוה לקבל מכתב מאבא. יש אשר בעתותי הקיץ, ביום הששי, בהשתחררי אחרי הצהרים מהלמודים בחדר, הייתי הולך מחוץ

במשך הרבה שנים. שום הכנה למודית לא היתה לו במיכאניקה. ורק התאמץ לרכוש לו כל מה שאפשר מתורת הנסיון. כאשר בא לידו הספר 'המנוחה והתנועה' לצבי רבינוביץ, שמח עליו מאד והגה בו בשי-לב. ספרי השכלה לא קרא. בשנות נעוריו לא היו כלל בנמצא בעיירה הקטנה. בבית-המדרש נמצאה אמנם ביבליוטיקה שלמה של ספרים. אך כולם בעלי גון אחד מספרותנו העתיקה. את למוד התלמוד והפוסקים אהב מאד. לא רק בתור מצוה, אך גם בתור ענין חשוב וממשי. הנותן לשכל מזון כל-כך מהנה ושופע. גמרא עם תוספות ומהרש"א. הטורים עם הבית-יוסף, השולחן-ערוך עם המגן-אברהם, והש"ך והט"ו וכדומה – היו לו מקור שאינו פוסק לתענוג שכלי ורוחני. את ספרי המוסר והיראים לא אהב בעצם. אם כי התיחס אליהם בכבוד. יען כי השבם לקדושים. רק לפעמים עיין בהספרים 'חובות הלבבות' ו'מסילת ישרים'. הספר בכלל היה לו חלק יסודי מהחיים. הוא לא הבין, איך אפשר לשבת בטל. כיון שאדם פנוי מעסקו וממשל-הידו, שמהם הוא מתפרנס, הרי הוא צריך לקחת ספר וללמוד או לעיין בו. בודאי, עמי-הארצות מבלים את עתותיהם הפנויות בדברים בטלים ובשיחות של הבאי, אך הם הגם הפחותים וקטני-הערך בנוגע לשלמות החיים, וידובר באנשי-המעלה, זאת אומרת, בעלי-תורה, שמהם אפשר לתבוע דין וחשבון על כל מעשיהם. בקו כולט אפשר לסמן, כי כל החיים, גם בגשמיות וגם ברוחניות, היו בעיניו דבר של חובה. וחובה זו נשאה עליה אותם של ענין יורדי, צווי מוחלט ממרומי-על – והכל בלי לחלוחית של פיוט. לא היה מקום גם לדבקות באלהים או להתעוררת, דלעילא על דרך החסידים. יחוסו להתסידות היה שלילי. עד הקצה האחרון, בעת אשר את הגר"א ותלמידיו הקדיש והערץ כמלאכי אל בארץ. מורגל היה בפיו פתגמו של ר' חיים מוואלווין, כי אם יאכל איש מזה בליל ראשון של פסח, ולוא גם אכילה גסה, בלא שום כוונה ושמחה של מצוה, הרי קיים מצות-עשה מן התורה, ולהיפך, איש כי יאכל באותו הלילה חמץ עם כל מיני כוונות ויהודים של שמות קדושים וצירופים בעולמות העליונים – הקרת הקרת הנפש היא, את המצוות המעשיות היה ממלא בדיוק, אך בלא דקדוק עניות של חסידות וי"ש. הוא היה ממלא אותן, כמו שאדם כריא נורמאלי ממלא את כל פקודות הטבע. בעת שהיה אומר 'זהו דינא דגמרא', היה מרגיש מה שאנו כולנו מרגישים. בעת שאנו מראים על הכרחיות איזה דבר, יען הוא נשען על חוק הטבע. בעשותו דבר-מצוה, היה מוצא קורת-רוח והרחבת-הדעת בהבחנה הנפשית, כי הוא ממלא את חובתו כהוגן, אך לא החזיק טובה לעצמו על זאת. כיון שהדברים אמורים בחובה, גם לא התרומם להפיוט הדתי ולהשאיפה לאלהים עם החדות העליונה של נפש האדם בהדבקה בקונה. ויבושת זו היתה בולטת למדי גם בחייו הביתיים והחילוניים. את ילדיו אהב מאד ולא חשך נפשו מכל עמל בשביל לחנכם כראוי ולהספיק להם כל צרכיהם, אך התקרבות נפשית, על-כל-פנים בהתגלות חיצונית, לא היתה בינינו. יחוסנו אנחנו הילדים אליו היה יותר יחוס של כבוד והערצה מאשר יחוס של חבה ורוך. עד כמה שאני זוכר, לא ראיתי בוכה. רק זכרון מטושטש אחד חולף במוחי, כי בהיותי עוד ילד קטן, בעמדי ביום-הכסורים בבית-התפלה על-ידו, כאשר החזן קרא בקול קורע לבבות את התפלה 'הנני העני ממעש', ואבי עמד כולו עטוף על ראשו בטליתו, שמעתי מבעד הטלית קול בני דק וראיתי כי שכמו זע וכולו התרגש.

את ספרי הנביאים ידע היטב מגירסא דינקותא, אך לא

ובמישרים הוא עמד אז בחצי ימיו גבה קומה ויפה תואר מאד. מלובש בנקיון ובטוב טעם. אם כי גם בגורו באודיסה לא שנה את הבגדים הארוכים. וכמה הייתי מתגאה בלבי כי היתודי היפה והלמדן הזה האורח החשוב והמכובד כל-כך בכל העיירה הוא אבא שלי. בחג האסיף בבואו ממרחקים לביתו היה רגיל אחרי ארוחת-הצהרים לבלות שעות שלמות בטוכה וללמוד גמרא בקול. גם אנכי לומד גמרא בחדר. אך פה הלימוד לגמרי אחרי אינו רשמיות נהדרת. אינו רוממות! גם הגמרא בעצמה איננה דומה כלל לאותה הגמרא הפעוטה והרצוזה שאנו לומדים בחדר. הגמרא היא גדולה ומעוטרת באיזה גאון והנייר מה טוב ולכן הוא והאותיות מה מאירות הן. והכריכה כמה היא יפה ואמיצה בעור ארמדם. את הגמרא הנהדרה שאלתי מדודי לכבוד אבא מן הש"ס הגדול דפוס ויטומרי. המפורסם ביפיו בכל העיירה. הגמרא היא בבא בתרא. בה יבואו חליפות רש"י והרשב"ם. הראשון כדרכו. נוזל לו בשלות השקט. בענותנות. בצמצום. וקולו כל-כך רך ונוח וענוג. אך פתאום נפסק באמצע – ואיננו. ובמקומו בא משנהו. והנה פן-רגע נשתנו פני כל הסביבה: כמו נחל שוטף בשוא גליו התפרץ ממחבואו והוא הומה ורועש וקצף יז מפיו. את כל הגבולים הרס והוא משתפך בורמת מרוצתו לכל העברים וממלא עמודים שלמים מהגמרא הגדולה. ומרגיש אנכי בשכלי הרך. הילדותי. כמה קטן ומך-הערך הוא לימוד הגמרא שלי בחדר לעומת לימוד הגמרא הגדולה והנאדרה של אבא. וכמה יפה ונחמד הוא אבא בהתעמקו בלימודו. יושב אנכי ממולו ואת עיני לא אוכל לגרוע ממנו. הוא לומד בניגוני השקט והרציני והמסביר והכל הולך ומתנהל למישרים. אך יש שקולו יפסק באמצע. מצחו הלבן והרחב יתקמט. איזה תמהון מטריד יתלוף על פניו היפים. כפי הנראה יש דבר מוקשה. הדורש בירור. הוא הוסף הרבה עלים לצד האחרון של הגמרא ומעיין שם וחושב מחשבות. ואנכי אם כי עודני ילד. יודע היטב בשלמה במקרים כאלה מתפשטם בהעלים האחרונים שבסוף הגמרא: שם יש המהרש"ל. המהרש"א והמהר"ם. והם יבארו כל דבר קשה.

ובסוכה בלויית ניגון הגמרא המתקבל כל-כך על הלב. מרחפת אינו קדושה. הכל מעולף ביום-טוב. בעונג רוחני. במנוחת שלום ושלוה. בחוץ עומד השמש בחצי השמים ושפעת אורו משתפכת בחזקה על פני כל היקום. אך בסוכה הכל חבוי בצל. ממעל הוסף הסכך הירוק. אשר מהרכיו נשקפת תכלת הרקיע. שאן חיי החול מן הרחוב לא יגיע הנה. פה שוררת עתה התורה בחודה ובעוזזה והיא הולכת ונבלעת ביפעת השקט של הסוכה עם סוד צלת וקדושת יום-טוב אשר לה. והלמדן המעמיק בלימודו יוצר חמודות הרוח שמסביב – הוא אבא שלי. לבי ירנן בקרבי וטוב לי. וטוב לי. בחדר לא ילמדו. חפשי אני ואוכל ללכת אל כל אשר אחפוץ. גם חברי בקשוני ללכת אתם לטייל ולצחוק יחד. אולם לי קשה להפרד מהתגיגה הסודית והאצילותית של לימוד התורה בסוכה.

זכרך לברכה. אבי מורי. ברוכה תהיה נשמתך בסתר עליון. בצל שדי. על אותן השעות היפות והענוגות מגוני מרומים של אלהי ישראל. אשר אצלת לי בכוקר חיי ובשמן משחת קודש תפלת את נפשי בעודה בחתוליה ותשורנה ותרכסנה אל מקורה. אל מולדתה הרוחנית. אל אשדת של ארץ הפלאות מזרחה השמש.

(המשך יבוא)

לעיר אל הדרך העולה לבוברויסק לפגוש את בעלי-העגלות. אולי יש אתם מכתב. קבלת מכתב מאבא ממרחקים כאלה בימים ההם היתה למקרה רב-הערך בכיתנו וביחוד בחיי הילדותיים. נקל לשער. באינו חמדה ובאינו שקידה הייתי קורא ושונה את המכתבים כמה פעמים. וכמה רבה היתה פעולתם עלי. זכרני. כי בשנת תרל"א כאשר היונים חוללו באודיסה פרעות בימי חג הפסח נגד היהודים. נתקבל מכתב מאבי אשר תאר כפרטות את פרשת הפרעות. נאומים אחדים מאותו המכתב נשמרו עד היום. בזכרוני: «רחובות אודיסה כולם הפכו לכן מהנוצות של הברים והבסנות. אשר הפורעים קרעו לגזרים ופזרו לארבע רגות גשמים». יגם אחרי רדפו הפוחזים וקלים היו רודפינו להשיג. אך בחמלת ד' עלי נמלטתי ויצאתי בשלום». המכתב נקרא בבית-המדרש ועורר סינסאציה. הרב ובעלי-הכתים החשובים. הלומדים והידענים. התפלאו ביחוד על יפי המליצה. כי «הרחובות הפכו לבן». גם אנכי ילד בן עשר. שפסתי מישרים. כי הפסוק מפרשת תזריע עלה פה יפה מאד. מבלעדי המכתבים היה כותב לי לפעמים חדושי תורה במסכתא. שלמדתי באותו זמן.

אבי הצטיין בכתב-יד יפה מאד. האותיות היו עגולות ומהוקצעות. מעשה ידי אמן. ביחוד הצטיין בכתב אשורי. שלא היה נופל בשלמות וכיופי מאותיות הדפוס. ובאומנותו זו בא לי לעזר. בעמדי ראשונה בבוקר חיי על מפתן שפת עברי. אנכי אינני זוכר זאת. אך אני כותב את הדבר מפי השמועה. מפי המסורת הביתית. מעשה שהיה כך היה. בהיותי בן ארבע שנה וחצי מסרני אל החדר. עברו שבועות אחדים – והנה מתלאה. הרבי הביא את הידיעה המעציבה אל האבות. כי בנם איננו תופס את האלף-בית. יתר הילדים בחדר כבר רכשו להם ידיעת האותיות ועברו ללמוד הנקודות. ואנכי ממקומי לא אמוש. וכל עמל הרבי להעמידני על ידיעת האלף-בית עלה בתוהו. מה לעשות? אמי התעצבה מאד אל לבה. וכנהוג. גם דמעות לא חסרו. נקל הוא להגיד. לבנה חביבה. והוא הראשון לה. ראש מטומטם כזה. ומה יצא ממנו – בורי עם-הארץ. הלא זה הוא אסון! אך אבי. כאיש דעתן ומיושב. לא בא לידי יאוש וינחם את אמי. בבארו לה. כי מקריט כאלה היום בחיי ילדים. והסכה יכולה להיות ארעית. איזה גורם צדדי עובר. ואין מזה להוציא משפט על כשרונות הילד. אז לקח אבי על עצמו את העבודה ללמדני את האלף-בית העברי. למטרה זו כתב על לוח גדול את האותיות העבריות בתבנית יפה ובקישוטים. ובעזרת הלוח הנהדר הזה רכשתי בנקל את ידיעת האלף-בית. הלוח נשמר בכיתנו הרבה שנים ואני זוכר אותו היטב. אמי היתה אוהבת לספר למיודעה את האגדה. הכרוכה בלוח היפה.

בשנים הבאות. בלמדני בחדר. לא יכלה השפעתו הרוחנית של אבי על תנוכי להיות רחבה ביותר. בהיותו נודד מביתו ברובי שנות ילדותי. ורק במכתביו לאמי היה נותן את הוראותיו בכל הנוגע ללמוד הילדים. לחגים היה בא לפעמים לביתו. והרשמים מאותם הימים הטובים והיפים נשארו חקוקים בלבי עד היום. אורה ותורה ואיזה צד תגיגי של החיים היה מביא בבואו לביתו. ונפשי הרכה היתה שותה אז בים של תענוג והרחבת-הדעת. יחוסו לילדיו. כאמורי. היה למראית-עין קר ורשמי. לא נשק ולא לפף אותנו. גם קריאות של חבה לא שמענו מפיו. אבל ידענו והרגשנו. כי אוהב הוא אותנו. מעולם לא הרים עלינו יד. לא דרש ממנו דבר שקשה למלאותו. ובכלל התהלך אתנו בנחת

אנטון טשחוב

(1904–1929)

מאת יעקב פייכמן

א

בזכרנו אותי וזכרנו את עצמנו. הוא היה לנו יותר מסופר. יותר ממשורר. בו נתגשמה דמות שלמה כל-כך. נושאת אמת וחכמה ובגרות של רוח במדה כזו. שנעשה בכל מה שכתב. בכל ההדר הצלול שעלה ממנו. מופת ללא-פגם לכל הטוב והטהור שבשירה ובחיים. אחריו לא הרהרנו מעולם. הוא לא היה ענין לזכוחים וחלוקי-דעות. כטולסטוי. כדוסטויבסקי. בו נשמנו. אותו קבלנו כולו. הוא נעשה. בלי שהכרנו בכך. הריתמוס של חיינו.

בזכרנו אותו וזכרנו את ימי נעורינו. תקופת-חיים גדולה של התפתחותנו. של יצירתנו קשורה בו. מוארה בו. הוא לא היה לנו משורר הנוצרי. כלרמונטוב וטורגניוב. כמיכ"ל ומאפו. הוא בא עם ימי-הבגרות. כל מגע עמו הביא בגרות. הביא הכרה. הוא נתן את העולם בלבנו ביציבות כזו. שלא היה מסתור עוד מפניו. אותו גלינו לאחר שכבר ידענו את «הרוסים הגדולים» – את גוגול. דוסטויבסקי. טולסטוי. אלה שקרעו את התבלול מעל העין. שהוציאונו למרחבי-אלהים. אבל נדמה היה. שרק לו חכיני. שרק הוא הכניס אותנו בבת אחת לתוך חוג זה של חיים. שלא העלים דבר. מגעו היה חריף יותר. קרוב יותר. הוא לא טפל ב«גבורים» – באנשים. שהחללה אוכלת את מהותם. הוא בקש את האדם מחוץ לכל זה – מאחורי כל ההפשטות. הציג אותו תמיד לפנינו באמצע החוג. באין כל חציצה בינו ובין עצמו. עליכן נדמה לנו. כי כל מה שגלו האחרים היה רק מעין אמת. מעין מציאות. באשר שם האפילו על הכל ערפלי התלום. בשעה שכאן שמת העולם רק לגלות את עצמו. רק להסיר את הלוט ולהיות כנתינתו מיד האלהים.

טשחוב לא היה נטורליסטן לתיאבון. הוא לא קרע את הצעיף בקול ענות גבורה. הוא עשה זאת כמשורר – בביישנות. בהסוסי-לב. אם גם לא יפה. לא קשט. לא כסה על דבר. על-כן לא פג כושם העולם ויער החיים לא נתערטל עד סופו. החיים יפו באמתם. ביגונם. בצמאונם הנצחי. במרירות ההכרה. שכדרכנו אל האושר אנו פוסטים תמיד עליו והעינים נשואות תמיד מעבר למה שנתן לנו. עם ההומור השופע. שהיה קורן לפעמים בנדיבות של דיקנס («ערבה»). נשא בלבו המלא ליריון עצורי. שבגליו השקופים ראה העולם את עצמו מטהר. מפויס. המרירות שבכל אבדה נתרככה כאן בלִינת הכרה. שגם מה שיושג בחיים לא יושג אלא למחצה. לא יושג אלא כדי להגדיל אחריו את השממון – שבעצם אין בעולם אושר. כיאם הכשרון להיות מאושר. והוא הרי נתן רק למעטים. לזקאים.

ב

רק כזה יש לראותו. קודם כל – כמשורר. הוא שסאת יצירתו היתה גדושה. שנשא עמו עושר עצום של ממשות וידע לבדה את השטן עצמו בתרועת שחוקו. היה בעיקר ליריקן. איש הבדידות והדממה. אין בו ממת הנוביליסטן הנקייה. המצויה באמנות הספורית הלטינית. סכלות האדם. קטנותו. פְּהִמיותו לא היו לו ענין כשהוא לעצמו. ענין מבדח. כמו למופסן. כמו לבוקצ'ין. נשמת יצירתו היתה הנגינה. נגינת-האבל של החיים.

אותו יש לראות רק ברשותו שלו. הוא איננו ממשפחה האריות. ואין להקיש עליו מטולסטוי או מדוסטויבסקי. אשר גלחמו עם אלהים ואדם ונגשו ביד-ענקים לעקור את הרע משרשו. הוא איננו מאלה הכאים להזיז את העולם ממקומו בכח. יותר מדי הוא מכיר את גבול האדם. את מדת יכלתו. שיאמין בפלא. הוא לא נתיאש מן האדם – לכך הוא יותר מדי משורר ודורש טוב. כן. בעוד מאתיים. שלש מאות שנה החיים על פני האדמה יהיו נאים ומתוקנים. מתנחמים גבוריו. הנמקים בשממונם. פעם בפעם. אבל שהם יכשירו את העולם לכך. את זה אין להכיר כל-עיקר. על כתפיהם הרפות אין להעמיס סבל זה של שנוי עולם. חנם ברפיונם. בחוסר כחם לחיות. לשנות דבר. והאמן. ככל אמן. – פעמים נהנה מיצירי כפיו. שמח לראותם ב«שלמותם». בנאמנותם לעצמם.

ברם. אלה הרואים בטשחוב. לעומת חבריו הגדולים. שופטי האדם. בין שהם מלמדים זכות ובין שהם מלמדים חובה עליו – רק כח אמן פסיבי. שאינו מתעורר כנגד כיצורו של עולם. אינם אלא טועים. הוא לא שפט. הוא רק הראה. בלי פתוס. אבל גם בלי חשך. הוקיע. חשף את צרות החיים – לְמַד לשנוא שנאת מות הויה עלובה זו. שנידון לה דור אומלל. דור יורד. נמק בחוסר כחו ובחוסר רצונו להגאל. לעומת גורקי. שירד למצולות והעלה את צללי המעמקים. וקרא למהפכה. ונבא ליום נקם. עמד הוא. שהאמין ולא האמין. וְגַל את הגלוי בלגלוג קולע ותתר. תחת אשיות העולם שעבר זמנו חתירה שאינה פוסקת. הוא לא נבא למהפכה ולא קרא לה. אבל הוא הכשיר את בואה.

הוא ידע את בני הדור בכל רפיונם. ולא בטח בהם ולא תבע מהם דבר. ידע. כמה היתה בהם יד הסביבה לרעה. ידע. עד כמה אין בהם הכח להתקומם לעצמם. ועד כמה אין בהם העוז להיות מאושרים. ויותר משנא אותם. נד להם. רחם אותם בלבו. לא הם. כיאם מי שהוא אחר זורע כאן את זרע השממון. היתה בו הכרת הגזע. שנידון לכליה. שגם השפע של כחותיו שמור רק לרעתו. אפילו בו. בצלול שבמשוררי רוסיה. שכן משהו מאותה רוח פטלית מכנעת. המשתקת את הכל במגעו.

ג

אוי לו למשורר. שנידון לראות את העולם במורד! יש תקופות של תְּהִיָּה – שעות-הפסקה. שהמעשה אינו חל עליהן. שההתעוררות אינה אלא בטוי של יאוש מתפרץ. – שאפילו ההתרסה אינה אלא צורה של רפיון והכנעה. טשחוב ראה את דורו כדור חולה. שאבד לו כשרון המעשה וכשרון החיים כאחד. בדור כזה כשעבוד כהתקוממות נגדו עשויים רק להשחית. באין כח יעורר גם המרד רק לעג.

האנשים הנלעגים האלה. המתריסים חמיד נגד חייהם התרסה לבטלה ונוטלים בתלונתם את שארית יָפִים. היו קשים לטשחוב מכל הנכנעים. הנושאים דומם את סבל חייהם. על אלה יודע המשורר לספר בהשתתפות כזו. המשוה עליהם חן של שירה. כל שלמות של אופי הוא כח. ואלה היודעים לקבל את מנת חייהם באותו שקט עמוק. שלם. אשר יהיה רק נחלת מעטים. גם הם לפי דרכם גבורים. אהובי אלהים.

טשחוב המשיך את המסורת של השירה הרוסית. שראתה את האדם החדש בשפל. ורק שגבורו לא היה עוד האציל המתנונה והולך. כיאם האיש הרוסי הבינוני. האינטליגנט העירוני. הסוחר. הכהן. הפקיד. המורה. – ערב רב זה של דמויות אדם.

אכן הצבעים כאן אחרים והשירה אחרת. ואם הכהן הוקן, המשרת, הדוד הקשה הם כולם אנשי־דיקנס בתום ובנלעגי. כך ובקשה שבהם, הנה נופף הערבה הרחב, המאיר לפנינו באלפי מראותיו ובאלפי קסמיו. מגלה לפנינו את הפייסן הגדול, אשר יחוד את חידות העולם בכל פנותיו הגלויות והנסתרות. בוקר וצהריים, ערב ולילה תקסום לנו הערבה, כסמל עולם, ברוחב בדידותה. ביגון שמשה וצלליה, ליגון אין קץ ואין קץ לתנחומים. כל עשבה כומשת, כל אילן בודד בערבה נוב יניב את לב הילד, אשר הוצג בפעם הראשונה לנוכח הערבה הגדולה. מסתורי אלהים שבטבע יטביעו בקרבם כל ענות וכל יתמות. והילד שנעזב זה עתה לנסשו נכנס בפעם הראשונה לגן־החיים הנעול.

בעודני צעיר מאד קראתי את השירה הגדולה הזאת, אשר לא מצאתי דוכה לה בספרות העולם. פעמים רבות טבלתי את נפשי בה, ולא ידעתי שבעה ואינני יודע עד היום ספר טוב ממנה לנער, לבית־הספר ולבית – ספר אשר יחנך את עין האדם לראות ואת לבו לחוש את יפי העולם ואת חסד העולם.

ה

מתוך שממות חיים אלו יאירו ביוז מיוחד פרצופי־החן של נשים אובדות בערבה הגדולה, אלה הנושאות את עושר יסין כצפרים פלאיות שהוכאו ממרחק ובעיניהן הנבהלות מכחילים שמי־חידות וכליון־נפש לחיים ובוו לחיים – נשים אשר קסמים בידיהן לחיות ולהמית ואשר פור חפורנה את מכמני גופן ונפשן בבת אחת מרוב שממון ומרוב צפיה.

טשחוב אהב לצייר את הנשים האלה, המונגות לתוך החיים את נספי יסין החריפים ומחדשות את פני העולם הנוכל – את אלה אשר בבואן לתוך בית הכל יאיר ממגען. כאילו בכל החלונות נקבעו שקשות חדשות. הוא שמח לקראתן, לקראת יפי העולם שטרם נחרב כולו, האשה הרוסית, בהכנעתה ובגבורתה, בצמאונה החנוק לחיים ובמסירותה היתה לו, כילד, הסלע האחרון, בו נאחז.

על האשה אהב לספר, כאשר ספר על הילד, בהומור, שהיה אצלו תמיד אות לאהבה, רק לה מחל על רפיונה, על תחה את לבה לכל מי שידע לשפוך עליו את ממשלתו בחלום־אמת או בהלום־דמיה.

נשי־טשחוב אינן עוד טפוסן הנקי של בנות־רוסיה החולמות, נשי־החובה הנזירות למחצה גם בהפקירן את עצמן מן הסוג של טאטיאנה הפושקינית, אשר צלה החמוד היה מלוה את משוררי רוסיה ומספריה ימים רבים. אין בהן עוד הוורן הצונן והריוגנציה מרצון, מחדות־הקרבן של ליזא שב־קן האצילים, וגם לא «שיעור־הקומה» שבחטא של אנה קארינינה, הגובה האצילי הולך ופוחת כאן. הננו קרובים יותר אל האדמה, אכן באשה הטשחובית נשתמר עוד משהו מכל הקיים הנעלים האלה, בקראנו את ספריו יש לנו הרושם, שרק בה, באשה הרוסית, לא נגעה עוד יד ההתנוונות של דור עלוב זה, היא הסוככת עוד בחנה, בסודה הענוג, ברמו האושר שבאבלות שמלותיה על גולות הגברים וגסותם ההמונית, בה המתהלכת שפי בירכתי החיים, כמתאבלת על אדם קרוב שעזב את החיים, נתלבשה עוד שארית האצילות.

שהתהלכו איש איש עם נגע חייו, שנרדפו בלי חשך ולא ידעו מי רודף אותם, איש לא ידע כמוהו לתאר את בלהות הפרו בינציה, האוכלת את עצמה בלי הרף ונחנקת בין חייה הקטנים – את ערי־הערבה, את אנשי המישור הגדול, השותים לשכרה מרוב שממון ומתאכזרים איש לרעהו, שאהבתם גם שנאתם לא תשא פרי, וששארית כחותיהם מתעוררת רק לקראת אבדנם.

את חרדת החיים גלה לא ברשע, אלא בקהות, בטמטום, בסבלות, לסמלי־בלהה היו לו לא בעלי־האגרוף, כי אם יתאנשים הקודרים, אלה היוצקים לתוך החיים השוחקים נשימת עֶבֶש וזכבות ממארת ורוח רעה, הנוקמים תמיד נקם עלבונם, קסנותם, רפיונם – השולחים את שניהם הקהות דוקא בבשר הקרובים, האוהבים, תולעי־אדם אלה, אשר ירעילו את כל באר מתוקה ובאשר ילכו יגררו אחריהם את מארת נפשם – אותם הוקיע טשחוב כנעות החיים, כמיקרובים היותר מספנים של האדם, כאילו הזהיר מפניהם וקרא להשמידם בלי המלה.

ד

במחנק זה לא היתה כל יכולה לנשום, לולא ההומור המטהר, המישר, המקל כל כובד, מכיון שאדם נעשה מגוחך, מיד הוא מסייס אותנו, מיד רצה את עוננו, הנלעג שבאדם הוא הוא המכפר עליו.

בהומור נפלא כך טשחוב, מי שדפדף פעם בקובצי אגרותיו, עמד על אָטו המיוחד, על פיהם אנו למדיב, שוהי הצורה שבה מביע המשורר את חבתו היתרה, כל מקום שאתה מוצא הומור זה, המתין את ניצוצותיו העליונים על העולם, שם מסתתרת שפעת האהבה, רק האנשים, המעוררים סימפטיה אמתית בנו, מולידים הומור זה, השופע רוח ונדיבות לאין קץ, הקרוב ביותר, התם ביותר, «השלם» ברפיונו, במומו – אלה הם האובייקטים היותר מצויים לכדיחה מאהבה.

בהומור כזה מצייר טשחוב ביחוד את הילדים, את בעלי החיים הקטנים, את אנשי התום, אשר ישאו לחיים שי את דרישת הטוב, את העין היפה – אלה אשר הנלעג החיצוני שבהם כאילו מאשר את קהרם הפנימי.

ספורי־הילדים של טשחוב אינם מרובים, אבל הם כולם ראויים לשמש מופת לשירת ילדות שנוצרה בידי אמן, הם הראשונים במקצוע זה, שנכתבו בידי משוררי אירופה הגדולים, אין בהם אידיאלוניציה, שיסודה בתפיסה מזויפת, ואין בהם רגשנות מיוחדת, אין כאן לא כרובים ולא יצירי־אגדה, הילדים חולמים הרבה יותר מן הגדולים להיות שודדים מצוינים, להרוג את אנשי קרמס, לצבור כסף רב ולפרסם את שמם... אבל חיות קטנות אלה אינן מסתירות דבר, הן גלויות עד הסוף, הילדים תמיד מחקים את הגבורים, את אנשי המופת, ועל כל מה שנראה לנו מוער ואולי בגדולים, הם משוים חן וחביבות בתומם, באמונתם השלמה.

את כל אהבתו להם גלה טשחוב בפואמה הגדולה «ערבה» (תורגמה עברית בידי מ. חריומן), וזוהי אחת היצירות היותר שלמות, שכתב טשחוב בימי חייו – יצירה שבה הראה את כל כחו האמנותי הגדול ואת כל יפי נפשו ועושר נפשו, באפוס־שרה זה, שירת הערבה ושירת הילדות, שיש בה משהו מידוה קוסרפילד, מתולדות היתום, אשר עין הטבע הרחמן עליו תמיד לשמרו מפני האנשים קשי־הלב – משירה זו של ההומוריסטן הבריטי הגדול, אשר מהשפעתה לא נקה כל מקפר גדול עד היום.

דומה היא גם מקרוב לסוס דובשני הנקנה בפרוטה כפי הנראה. הרי היא שקועה במחשבות. נפש חיה כמותה. שהפרידה מן המחרשה. ממראות רגילים ואפורים. ודחפוה לתוך מערבלה זו. המלאה אורות-פלאים. רעש שאינו פוסק ובניאדם מתרצצים אנה ואנה. אי-אפשר לה שלא תתן לב לחשוב מחשבות... יונה וסוסתו אינם זנים ממקומם זה-כבר. מחצר מלונם יצאו עוד לפני הצהריים. והתחלה למשכורת עוד אינה. אך הנה יורדת אפלת-ערב על העיר. אשי הפנסים פושטות חורון ולובשות צבע חיי ושאון החוצות מתגבר והולך.

— עגלון! לשכונת וויבורג! — שומע יונה. — עגלון! יונה נרתע על דוכנו ובעד ריסי עיניו המוסקחים בשלג הוא רואה לפניו איש-צבא באדרת עם בָּרָדִים.

— לשכונת וויבורג! — חוזר איש-הצבא ואומר. — מה-זה כלום ישן אתה? לשכונת וויבורג!

לאות הסכמה מושך יונה במושכות. ועלידי כך ננערות מעל כתפיו ומעל גב הסוסה שכבות שלג. איש-הצבא יושב בתוך השלגית. העגלון שורק בשפתיו. זוקף צוארו כדרך הברבור. קם מעל דוכנו ומצליף בשוטו. יותר מתוך הרגל מאשר לצורך מלאכתו. הסוסה הדלה. אף היא זוקפת צואר. כופפת רגליה הדומות למקלות. חוככת וזזה ממקומה.

— לאן אתה פורץ. שד מַעֲרָז? — שומע יונה עוד בראשית דרכו קולות-זניפה מתוך הגוש האפלי. המתנועע אילך ואילך. — לאן ישאוך הרוחות? על ימין פָּנָה!

— אין אתה יודע כיצד נוסעים! על ימין פָּנָה! — מתרגז איש-הצבא.

משמיע דברי חֲרָפוֹת רָקֵב ממרכבתו. מציץ בועס ונוצר שלג מעל שרוולו הָלֶף אחד. שעבר במרוצה את הדרך ונתקל בכתפו בלסתות הסוסה. יונה מִרְתִּית על דוכנו. כיושב על גחליים. מנענע מרפקי זרועותיו לכל עבר ותוהה בעיניו. כהלום-עשן. כאילו איננו משיג. איפה הוא ומה לו פה.

— כמה מנוולים הם כולם! — מתלוצץ איש-הצבא. — כל כוונתם רק להתנגש אתך או לנפול תחת רגלי הסוס. אין זאת כי-אם נדברו ביניהם.

יונה מעיף עין מאחוריו על נוסעו ומניע שפתיו... רוצה הוא. כפי הנראה. לאמר דברי. אך גרונו אינו פולט כלום. חוץ מנחרה.

— מה? — שואל איש-הצבא.

יונה מַעֲנָה פיו מתוך חיוך. מאמץ גרונו ואומר בקול צרוד: — ואצלי אדון. הנה היה מעשה... בני מת עלי בשבוע זה. — המ!... במה מת?

— מי ידעה! נראה. מתוך קדחת... שלשה ימים שכב בבית-החולים ונפטר ומת... גזירה מן השמים.

— נָטָה הצדה. שד מַעֲנָה! — נשמע קול מתוך העלטה. — וכי הוכית בסנורים. כלב זקן? הבט בעיניך!

סע-נא. סע... — אומר הנוסע. — בדרך זו לא נגיע גם עד מחר. דפוק את סוסך!

העגלון זוקף שוב צוארו. קם מעל הדוכן ומצליף בשוטו מתוך תנועת-מַקְדָּרִין כבדה. אחר-כך הוא מעיף מבטו פעמים אחדות על הנוסע. אך זה עצם את עיניו וכפי הנראה אין לבו פנוי לשיחה. לאחר שהוריד אותו בשכונת וויבורג. הריהו מתעכב ליד בית-מרזח. כופף עצמו על הדוכן ויושב שוב בלי נוע...

1

אמנות גדולה ופשוטה זו. שנצרפה מכל רבב של צורה. מכל פסולת של קשומי-רמיה. היתה לנו או ונשארה עד היום מדפת לשלימות. לטעם. ליושר ההבעה. היא היתה לנו מלאכת-המחשבת ללא פגם. שאליה הגיעו רק יחידים בשירת העולם. כמה ידע להגיד הכל עד הסוף ושלא להוציא לבטלה אף ניב אחד! כמה ידע למצוא את האמצעי הקרוב ביותר לבטויו. להיות חדש תמיד ולא להפתיע לעולם. הרבה אמני-ניב הקימה רוסיה. ואולם אין גם אחד בהם. אפילו בגדולים ביותר. שהגיע באמנות הכתיבה לידי תרבות נפשית עליונה כזו.

לא קם כמוהו אמן. אשר נשא בקרבו גועל כזה אל כל שרובב מלולי. אשר חש כעקיצת צרעה את כל זלזול ואת כל תרמית שבכספי. את השטטוש שבחֶסֶב ואת הכיעור שביפוי. כנצר על פגם לא-יתוקן דבר על תואר אחד מיותר. על קשומי-טפיל. על כל מה שיש בו כדי להטיל פגם כלשהו באינסטרומנט של הלשון. בו נתגשמה האמנות כהרגשה אצילית. כאנינות-דעת זו הבוחלת בכל הסעמה. בכל הבלטה המונית. הוא הגשים בעצמו את הבקורת העליונה של בטוי זה. שהוא מבחין. כמוסיקה. בחלקי הקול היותר דקים. חוש השמע שלו היה מפותח במדה כזו. שכל אות קלילה שלא במקומה שרטה בו שרטה. כתיבה כזו אינה עוד אמנות גדולה סתם: היא משמשת אמת-מדה נכונה להשגת האדם. למדרגת רוחו המוסרית. על-פיה אנו למדים. שיש גשמות שקורצו מחומר עדין יותר. אשר תפרוקנה מעליהן שכבות של פסולת תרבותית בבת אחת ומגלות בנקיץ ניבן את כל היופי הרב אשר השאנה לְעוֹלָם.

2

האמנות הטשהובית כחה רב עד היום לחנך. לרומם את האדם. בְּנִדְחָה מעורו את החלאה. חלאת דחזית. בטוהר ניבה. בבטוי זה. ששוחרר לא רק מכל אמצעי אמנותי פסול. כי-אם גם מכל פסול נפשי. מכל אונאה עצמית והתהדרות של קטנים. היא כור מצרף. כל 'ספרי מוסר' לא ישו להבחנה הצרופה של אמנות זו.

לספרות העברית הצעירה היה נקיון זה שבטויו אסכולה. — אות לכשרון. ליכולת. ליושר האמצעים באמנות. הוא חנך את בעלי הפרוזה היותר טובים שבינינו. את נקיי העט היותר מחמירים. אלה שנתנו את נפשם על כשרות-עבודתם ובמסירותם זו קדמוה וקדשוה.

יגון

מאת אנטון טשחוב

לפני מי אשפוך שיחי?

דמדומי ערב. שלג עָבָה ולח מסתובב בעצלתיים מסביב להפנסים שהודלקו והעתה. יורד וַחַת בשִׁבְכָה דקה ורכה על הגנות. על גבות הסוסים. על כתפי האנשים. על הכובעים. העגלון יונה פוֹטְפוֹט כולו לבן. כרוח. כסף עצמו. עד כמה שאפשר לגוף חי להִקְפֵּף. והריהו יושב על הדוכן בלי נוע. דומה. אילו נפלה עליו ערמת-שלג שלמה. לא היה רואה גם אז צורך לעצמו להתנער ממנה. סוסתו הדלה אף היא לבנה ועומדת בלי נוע. בעמידתה ללא זיע. בדמותה המרובעת וברגליה הישרות כמקלות

– הִיאִי... – צוּחַק הוּא – אֲדוֹנִים עֲלֵינוּ... יִתֵּן לָכֶם אֱלֹהִים
בְּרִיאוֹת הַגּוֹף...

– עֲגִלוֹן נִשׂוּא אַתָּה? – שׂוֹאֵל אֶחָד הָאֲרוּכִים.
– אֵינִי? הִיאִי... אֵךְ אֵלֶּה אֲדוֹנִים עֲלֵינוּ! לַעֲת כּוֹנֵת רַק
אֵשֶׁה אַתָּת לִי – הָאֲרָמָה הַלְחָה... תִּיחַחֲחִי... הַקְּבֵר, זֹאת אוֹמֵרֶת...
בְּנֵי הֵנָּה מֵתִי וְאֵינִי חִי... הַמּוֹת שָׁנָה כַּפְתָּח... תַּחַת לִלְכַת אֵלַי
פָּגַע בְּבִנִי...

וַיּוֹנֶה הוֹפֵךְ אֶת רֵאשׁוֹ כִּדִּי לִסְפָרִי כִּיִּצַד מֵת בְּנֵי וְאוֹלָם
כַּאֲן מוֹצִיא הַגֶּבֶן אַנְחָה קֶלֶת וּמוֹדִיעַ, כִּי תוֹרָה לֹאֵל, כִּכֵּר בָּאוּ
לְבִסוּף אֶל מְקוֹמָם. לְאַחַר שֶׁקָּבַל יוֹנָה אֶת עֲשָׂרִים הַפְּרוּטוֹת הִרְיָהוּ
מִבֵּית שַׁעַת אֲרוּכָה אַחֲרֵי הַהוֹלָלִים. שֶׁנֶּעֱלַמוּ כַּמְבוֹאֵל אֶפְלֵי שׁוֹב
הוּא כּוֹדֵד לְנַפְשׁוֹ וְשׁוֹב קָמָה דְּמָמָה לְפָנָיו... הַיְגוֹן שֶׁשָּׁקַט לְזִמְן
מוֹעֵס מְצִיק אֶת לְבוֹ בְּכַח רַב מִבְּחֻלָּה. עֵינָיו שֶׁל יוֹנָה רְצוּת
בְּחֻרְדָּה וְעֵנֹת־נֶפֶשׁ עֲלֵפְנֵי הַהִמּוֹנִים. הַמְּתוֹנְעֵים אֵנָּה וְאֵנָּה לְשֵׁנֵי
עֲבָרֵי הַרְחוּב: הָאֵם לֹא יִמְצָא בֵּין אֶלְפֵי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה לּוֹא גַם
אֲחֵדִי אֲשֶׁר יֵאבֵה לְשִׁמוֹעַ אֵלָיו? אֵךְ הַהִמּוֹנִים רְצִים. אֵינֶם מְשִׁיחִים
בּוֹ וּבִיגוֹנוֹ... הַיְגוֹן רַב וְעֵצוֹם, עַד לֹאֵן גְּבוּלֵי דוּמָה אֵילוֹ נִתְפַקֵּעַ
לְבוֹ שֶׁל יוֹנָה וְהַיְגוֹן נִשְׁפָּךְ מִתּוֹכֵי הִיָּה מְצִיף אֶת כָּל הָעוֹלָם.
וְאֶף־עַל־פִּי־כֵן לְעֵין אֵינּוּ נִרְאֵה. נִצְטַמְצַם וּמְצָא לּוֹ מְקוֹם בְּתוֹךְ
קְלִיפָה דְּלֵה כִּלְכֵךְ. עַד כִּי לֹא תִרְאֶהוּ בַּיּוֹם לְאוֹר הַנֶּר...

יוֹנָה רוֹאֵה אֶת שׁוֹעֵר הַבַּיִת נוֹשֵׂא חֲפִיסָה בִּידוֹ וּמְחַלֵּט
לְהַכְנִס עִמּוֹ בְּשִׂיחָה.

– חֲבִיבִי, כִּמְתָה תִהְיֶה הַשַּׁעַת עֵתָה? – שׂוֹאֵל הוּא.

– עֲשֵׂר... לְמַה־זֶּה עֲמַדְתָּ פֹה? פֶּנֶה וְעוֹבֵר!

יוֹנָה מִטָּה סוֹסְתוֹ וְעוֹבֵר כִּדִּי פְּסִיעוֹת אַחֲדוֹת. כּוֹפֵף גְּבוּ
וּמִתְמַכֵּר לִיגוֹנוֹ. לְבוֹא בְּדַבְרִים עִם בְּנֵי־אָדָם שׁוֹב אֵינּוּ רוֹאֵה
תּוֹעֵלַת לְעֵצוֹמוֹ וְאוֹלָם לֹא עֲכָרוּ הַמִּשְׁפָּחָה רְגִיעִים. וְהוּא מִישִׁיר גְּבוּ.
נוֹעֵר רֵאשׁוֹ כֵּאֵילוֹ הַרְגִישׁ בְּכָאֵב חֲרִיף, וּמוֹשֵׁךְ בְּמוֹשְׁכוֹת... כִּשְׁל כַּחוֹ.
«אֵל הַמְּלוֹךְ – הוּא אוֹמֵר לְנַפְשׁוֹ – אֵל הַמְּלוֹךְ!»

וְהַסּוֹסָה כֵּאֵילוֹ הַבִּינָה מִחֲשַׁבְתּוֹ. תַּחֲלִילָה לְרוּץ בְּרַגְלִים
מִמְהָרוֹת. כַּעֲבוּר שַׁעַת וְחֵצִי, כִּכֵּר יֵשֵׁב יוֹנָה אֵל הַתְּנוּרָה הַגְּדוּלָה.
הַמְּזוּהָם: עַל הַתְּנוּרָה עַל הַקְּרַקֵּעַ וְעַל הַסְּפָסֵלִים נוֹחֵר הַמּוֹן אָדָם.
בְּאוֹר הַבַּל רַע וְתוֹם מִתְנַיֵק. יוֹנָה מִבֵּיט עַל הַיִּשְׁנִים, מִתְגַּרֵּד
וּמְצַטְעֵר, שֶׁהַקְּדִים כִּלְכֵךְ לְשׁוֹב הַבַּיִת...

«אֵפִילוֹ לְשִׁבּוֹלֶת־שׁוֹעֵל לֹא הִסְפִּיקָה הַנְּסִיעָה – מִתְרַהֵר הוּא –
וְהָרִי מִכֵּאֵן הַיְגוֹן. אָדָם שִׁיּוֹדֵעַ אֶת מְלֹאכְתּוֹ לְפָנָיו... שֶׁהוּא עֲצֵמוֹ
שָׁבַע וְגַם סוֹסוֹ שָׁבַע. לְעוֹלָם יִהְיֶה שְׁלוֹ וְלֹא יִדַע רּוֹגוֹ...»
בְּאַחַת הַפְּנוֹת קָם עֲגִלוֹן צַעִיר מִמְשַׁכְּבֵי נֶאֱנַק מִתּוֹךְ שַׁנָּה
וְנִמְשָׁךְ אֶל דְּלֵי הַמַּיִם.

– לִשְׁתוֹת הַתְּאוּרִית? – שׂוֹאֵל יוֹנָה.

– כִּפִּי הִנְרָאֵה. לִשְׁתוֹת!

– כֵּךְ... לְבְרִיאוֹת הַגּוֹף... וְאַצְלֵי אַחֵי הֵנָּה בְּנֵי נַפְסֵר וּמֵת...

שִׁמְעֵת? בְּשִׁבּוֹעַ זֶה בְּבֵית־הַחֹלִים... מַעֲשֵׂה רַב!

יוֹנָה מִתְבוֹנֵן. לִרְאוֹת אֶת הַרוֹשֵׁם אֲשֶׁר עָשׂוּ דְבַרְיָה אֵךְ
אֵינּוּ רוֹאֵה כְּלוֹם. הַצַּעִיר הַתְּכֵסָה מִמְעַל לְרֵאשׁוֹ וְהוּא יִשֵּׁן כִּכֵּר.
הוֹקֵן נֶאֱנַח וּמִתְגַּרֵּד... כִּכֵּל אֲשֶׁר הַתְּאוּרָה הַצַּעִיר לִשְׁתוֹת. כֵּן מִתְאוּרָה
הוּא לְדַבֵּר. עוֹד מַעֵס וַיִּמְלֵא שְׁבוּעַ מִיּוֹם שִׁמַּת בְּנֵי וְעִדִּיק לֹא
דָּבַר עִם שׁוֹם אִישׁ כְּרֵאוֹ וּכְנֹכָן... צִרִיךְ לְדַבֵּר דְּבָרִים שֶׁל טַעַם,
כַּסְדָּרָם וּכְחֻלָּתָם... צִרִיךְ לִסְפָרִי, כִּיִּצַד חֵלָה בְּנֵי. מֵה דָּבַר לְפָנֵי
מוֹתוֹ וּכִיִּצַד מֵת... צִרִיךְ לְתַאֵר אֶת הַלוּוִיָּה וְאֶת הַנְּסִיעָה אֲשֶׁר
נִסַּע אֵל בֵּית־הַחֹלִים לְקַבֵּל אֶת בְּגַדֵי הַנְּפִטֵר. בְּכַפֵּר נִשְׂאָרָה בְּחוֹ
אֲנִיטָה... וְגַם עֲלִיהַ צִרִיךְ לְהַשְׁמִיעַ דְּבַר. וְכִי מַעֲטִים הַדְּבָרִים,

הַשְּׁלֵג הֵלַח צוֹבַע שׁוֹב בְּצַבַּע לְבָן אוֹתוֹ וְאֵת סוֹסְתוֹ. חוֹלְמַת
שַׁעַת וְשׁוֹנִיָּה...

עַל־פָּנֵי הַמְּדַרְכָּה עוֹבְרִים מִתּוֹךְ הַקֶּשֶׁת עֲרֻדִּים רַמָּה וּמִתּוֹךְ
חִידוּפִים בִּינָם לְבֵין עֲצָמָם שְׁלֵשָׁה אֲנָשִׁים צַעִירִים: שְׁנַיִם מֵהֶם
אֲרוּכִים וְדִקִּים, הַשְּׁלִישִׁי גוֹץ וְנֶפֶן.

– עֲגִלוֹן, לְגִשֵׁר הַפּוֹלִיצִי! – צוֹעֵק הַגֶּבֶן בְּקוֹל פּוֹזוּ –
שְׁלִשְׁתָּנוּ... עֲשָׂרִים פְּרוּטוֹת!

יוֹנָה מוֹשֵׁךְ בְּמוֹשְׁכוֹת וְשׁוֹרֵק בְּשַׁפְתָּיו. מַחִיר שֶׁל עֲשָׂרִים
פְּרוּטוֹת אֵינּוּ הַסְּמָק הַשׁוֹה, אֵךְ אֵינּוּ לְבוֹ לְמַחִיר... כְּרוּבֵל. כַּאֲנוּרָה –
לּוֹ אַחַת הִיא עֵתָה, וּבְלִבְדֵר שִׁיחֵי נוֹסְעִים... הָאֲנָשִׁים הַצַּעִירִים
נִגְשִׁים אֶל הַשְּׁלִגִית. כִּשֶׁהֶם דוֹחִפִים זֶה אֶת זֶה וּמְנַבְלִים אֶת פִּיהֶם,
וְשִׁלְשָׁתָם יַחַד נִדְחָקִים לְעֵלוֹת אֶל הַמוֹשֵׁב. מִתְחִילִים לְרִיין בְּפִתְרוֹן
הַשְּׂאֵלָה: מִי מֵהֶם הַשְּׁנַיִם שִׁישְׁבוּ, וּמִי הַשְּׁלִישִׁי שִׁיעֲמוּד? אַחֲרֵי
דְבַר־נֶאֱמָרָה אֲרוּכִים וְאַחֲרֵי הַתְּעַקְשׁוֹת וְהַשְּׁמַעַת נְוִיסָה נִמְנּוּ וּגְמָרוּ.
כִּי הַגֶּבֶן, שֶׁהוּא הַקֶּסֶף, צִרִיךְ לְהִיּוֹת הַעוֹמֵד.

– וְעֵתָה דְּפוֹק סוֹסְתָךְ? – מִפְּקֵד הַגֶּבֶן בְּקוֹלוֹ הַפּוֹזוּ, בְּהִתְיַצְבוּ
מֵאַחֲרֵי יוֹנָה וּבְנִשְׁמוֹ אֶל עֲרָפוֹ – פְּשׁוֹם עוֹרָה, אֵל תַּחְמוּל...
אֲכֵן כּוֹבַע נֶאֱחַ לָךְ, אַחִי! גְּרוּעַ מִמֶּנּוּ לֹא יִמְצָא כִּכֵּל פְּטַרְבוּרְג
כוֹלָה!

– הִיאִי... הִיאִי... – צוּחַק יוֹנָה בְּכָל פֹּה – כּוֹבַע כְּמוֹת
שֶׁהוּא...

– הוּי אַתָּה, כְּמוֹת שֶׁהוּא, דְּפוֹק וְרָכְבְּ! וְכִי כֵךְ אַתָּה
אֲוִיר לְנִסְעַת כְּלִי־הַדְּרָךְ? אֶת מִפְּרַקְתְךָ אֲשַׁבּוּר...!

– רֵאשִׁי מִתְפַּצֵּץ עֲלֵי... – אוֹמֵר אֶחָד מִן הָאֲרוּכִים – אִמַּשׁ
בְּבֵית דוּמְקָאֲסוֹב הִרְיָקוֹנוֹ שְׁנִינּוּ, אֵינִי עִם וְסָקָה אַרְבַּעַה בְּקַבּוּקִים
קוֹנִיָּאֵק.

– לֹא אֲבִיךָ, לְמַה לָךְ לְשַׁקֵּר? – מִתְרַגֵּז הַשְּׁנִי מִן הָאֲרוּכִים –
מִשְׁקֵר כַּבְּהֵמָה גֹסֵה!

– יִפְנֵי אֱלֹהִים, אִם לֹא אִמַּת בְּפִי...

– אִמַּת הִיא זֹה, כִּשֶׁם שֶׁאִמַּת הַדְּבַר, כִּי הַקֶּנֶה מִשְׁתַּעֲלֵת.

– הִיאִי! – מַחִיךְ יוֹנָה – אֲדוֹנִים עֲלֵינוּם!

– טַפּוּ, יִקְחוּךְ הַשְּׂדִים!... – מִתְמַרְמֵר הַגֶּבֶן – הַתְּסַעֵ.

חִלִּידֵעַ זָקֵן, אִם לֹא? וְכִי כֵךְ נוֹסְעִים? עוֹרֵר עֲלֵיהַ שׁוֹט! הוּי,
שְׂדֵ! הוּי! הַצֵּלְךָ אוֹתָהּ, הַצֵּלְךָ הִיטְבֵ!

יוֹנָה חֵשׁ מֵאַחֲרֵי עֲרָפוֹ אֶת גוֹפוֹ הַמְּכֻרָךְ שֶׁל הַגֶּבֶן וְאֵת
רַעַד קוֹלוֹ הַפּוֹזוּ. שׁוֹמֵעַ הוּא אֶת הַחֲרָפוֹת הַמְּכוֹנוֹנוֹת אֵלָיו, רוֹאֵה
בְּעֵינָיו בְּנֵי־אָדָם, וְרַגְשׁ הַבְּרִידוֹת מִתְחִיל לְאַשִׁילָאֵט לְהַסְתַּלַּק מִלְבוֹ.
הַגֶּבֶן מֵאֲרִיךְ בְּנֶאֱצוֹת כִּלְכֵךְ, עַד שֶׁהוּא נִחַנֵק בְּקֶלְלָה מְשׁוֹנָה,
כַּפּוּלָה שְׁמוֹנָה, וּמְסִיִּים בְּשַׁעוֹלֵי הָאֲרוּכִים פּוֹתְחִים בְּשִׂיחָה עַל
פְּלוֹגִית וְנִדְיָן־שָׁנָה פְּטְרוֹבְנָה שְׁמָה. יוֹנָה הוֹפֵךְ רֵאשׁוֹ וּמַעִיף מִבֵּט
עֲלֵיהֶם. כִּשְׁפוּן רַגְעַת שֶׁל דוּמִיָּה קִצְרָה, הִרְיָהוּ מִבֵּיט שׁוֹב מֵאַחֲרָיו
וּמִמְלַמֵּל:

– וְאַצְלֵי בְּשִׁבּוֹעַ הַזֶּה... הֵנָּה הִיָּה מַעֲשֵׂה... בְּנֵי מֵת!

– כּוֹלְנוּ נְמוֹת... – נֶאֱנַח הַגֶּבֶן, כִּשֶׁהוּא מְקַנֵּחַ שַׁפְתָּיו לְאַחַר
הַשַּׁעוֹל – דְּפוֹק אִיפּוּא, דְּפוֹק וְרַכְבֵ! רְבוּתִי, אֵינִי יוֹכֵל לְחַלוּטִין
לְנִסְעוֹת כֵּךְ הַלֵּאָה! אִימִתִּי יִבְאֵנוּ זֶה?

– וְאַתָּה תִּזְקָתוֹ וְאַפְצָהוּ מַעֲט... בְּעֲרָפוֹ!

– חִלִּידֵעַ זָקֵן, הַתְּשַׁמַּע? אֶת מִפְּרַקְתְךָ אֲגָרָם...! אִם נֶאֱמַר
לְנַהוֹג כְּבוֹד בְּאַחִיךָ בְּנֵי אוֹמְנוֹתְךָ, אֵינִי לְנוֹ אֵלֶּה לְלַכַּת בְּרַגְלֵ!...
הַשׁוֹמֵעַ אַתָּה, נַחַש צַפְעוֹנִי? אִם שְׂמָא אֵינִי אַתָּה חוֹשֵׁשׁ לְדְבַרְיָנוּ
וְלֹא כְּלוֹם?

וְיוֹנָה יוֹתֵר מִשֶׁהוּא מְרַגֵּשׁ שׁוֹמֵעַ הוּא קוֹל הַדְּחִיסוֹת בְּעֲרָפוֹ.

פולניה בימי מלך מלכיה אמני פולניה כאילו בקש להביע את האיבה שנטרו למחלקי ארצם על-ידי תיאור הכנעתו של מלך פרוסיה בפני מלך פולניה בימי הטובה.

כאשר בא גוטליב לוינה בשנת 1872 - והוא אז בן שש-עשרה שנה - אחרי הרפתקאות רבות וקשות אחרי למדו בבית-ספר לציור, שממנו גורש בגלל ציור קריקטורה על אחד ממוריו, הגנה בירת אויסטריה את כבוד ציירה הנס מפרט-מקרט החיה בשביל וינה שלאחר הריבולוציה את כל מה שהיה כה קרוב לרוחה, את הגמישות הוינאית את הקלות והגנציוניות ואת שפע הצבעים, צבעים שלא היה להם קיום ארוך אחרי-כן. (העובר עכשיו בגלריה של המאה הי"ט בפלנדור הוינאי רואה את התמונות הללו שבזמן הדהימו בעסיסיותן וזהרן, ועכשיו השחירו צבעיהן). לרוחו של גוטליב, שהיסוד היהודי סבוע בעמקה ודאי שלא היתה קרובה ביותר אמנות מעין זו, שאין בה אלא אליליות של גופות נאים וצבע נאה בלבד, וכנגד זה שלטה גם כאן באקדמיה הציירות ההיסטורית, אנגלי וורצינגר ומרעיהם העבירו לכאן אמנות זו ממינכן.

גוטליב נתקבל ל"מינסטרשול" לציירות היסטורית באקדמיה הוינאית בהנהלת ורצינגר, וכאן הוא מתחיל מיד בקמפוזיציה היסטורית, זו לקחה יותר את לבו, עוד בארצו ראה את עבודתו של מטיקו בעלת הצביון ההיסטורי, וכאן נתעורר ביותר למראה התמונה "קריטן" של מטיקו, שהוצגה באותו זמן בבלודר, בגלל תמונה זו והעלבון שגרם לו אחד הפרופיסורים החליט לעזוב את וינה ולבוא לקרקא ללמוד מפי מטיקו עצמו, שהיה מנהל האקדמיה, ואמנם בשנת 1874 בא לקרקא ונכנס לאקדמיה לעבוד בהדרכת מטיקו, שהיה אז בעצם גדולתו.

חייו הקצרים של גוטליב ניתנים להחלק לשתי מגמות עיקריות, שאפשר לציין על-ידי שני אבסופורטרטים של האמן, שבהם הוא משתדל להופיע לפנינו בתור אדם בעל פרצופים שונים: תמונתו בתור פולני בלבוש לאומי-פולני (מצוירת בשנת 1873), וזו בתור "אחשור" (הנווד הנצחי) משנת 1876.

את האבסופורטרט הראשון צייר בזמן עבדו באקדמיה הקרקית, הכשרון המצנץ מתוכו נבלע על-ידי התנפחות וענות-נעורים, מתוך התלבשות הפולנית העשירה בולט פרצוף של נער מישראל, אבל כאן נכוח בגחלתם של זרים, בו בזמן שהיה חולם ראמות על פולניה, האם המאחדת את כל בניה, ברוח דרשות ה"אינוראעליטא", עתונה של ההתבוללות בימים ההם, באה המציאות וספחה על פניו, אחד הפרופיסורים הראה לו אי-רצון, וחבריו באו והזכירו לו את יהדותו כעלבון, גוטליב עדין-הרגש, שהיה גא על יהדותו מתוך הכרה - מכתביו היפים מעידים על זה עדות נאמנה - עוזב את קרקו ופונה למינכן בשנת 1875.

מינכן היתה אז בשביל ארצות אירופה המורחית למבצר האמנות, כאן עבד פילוטי, שכבש את הלבבות מאו הופיעו בשנת 1855, הוא התאים יותר מקורנליוס לדרישות "בעל-הבתיים" של קוני האמנות מצד אחד, ומצד שני - לדרישות הציירים לשם הציוריות, ביהוד לאתר שהמלך לודוויג "הבין" אף הוא את האמנות כן, הכל התפעלו או מיצירות מסוג זה, לאמנים היו כאן כל אותם הריקוויזיטים הצבעוניים, כל הבדים על קפליהם, כל התלבשות העשירות, המצויר כאן היה דומם, מודל בלבד, ולטירון, ל"קונה", היה כאן ספור-מעשה, שאפשר להתפלסף עליו כמו שהלב הפך.

במינכן מתגלה המומנט השני, הבוגר, ביצירת גוטליב.

שיכול הוא עתה לדבר עליהם? השומע צריך לענות באנחה ובאנקה, בקינים והגה והי... ועם הנשים נוח הדבור עוד יותר, הללו אמנם פתיות הן, אך משתים מלים הן גועות בבכי, "אלך ואראה את שלום הסוס" - מהרהר יונה - לישן הספיק לך השעה תמיד... אל תירא, עוד תישן יין...

והוא לובש את בגדיו והולך אל האורות, במקום שעומדת סוסתו, מהרהר הוא על שכולת-שועל, על שחתי, על מוג-האוויר... על בנו, בשעה שהוא יחיד, אינו יכול להרהר... לדבר עליו עם מי שהוא אפשר, אבל להרהר עליו ביחידות ולתאר לעצמו את דמות-דיוקנו קשה לו עד בלתי נשוא...

- מעלה את גרה? - שואל יונה את סוסתו, בראותו את עיניה המבריקות - העלי העלי גרה... אם לא הספיקה לנו הנסיעה לשכולת-שועל, נאכל שחתי... כן... כבר זקנתי מהיות נוסע... בני צריך היה לנסוע, ולא אני... זה עגלון כהלכה היה... לוא רק חי לפני...

יונה שותק שעה קלה ומדבר שוב: - כך הוא הדבר, אחי סוקתי... אין עוד קונקה בן-יונה... שבק חיים לכל חי... עמד והלך לעולמו... הנה, נאמר דרך משל, סייח קטן יש לך ואת אמו יולדתו של זה הסייח הקטן... ופתאום, נאמר דרך משל, עמד זה הסייח הקטן, ושבק חיים לכל חי... הלא יצר לך? הסוסה לועסת, מקשיבה ונושמת אל ידי בעליה... יונה נמשך אחר דבורו ומספר לפניו הכל...

הרגום י. ד. ברקוביץ

מוריץ (מרדכי) גוטליב

(למלאת חמשים שנה לותו)

מאת מ. נרקיס

עם מוריץ גוטליב באה לעולם הרומנטיקה היהודית באמנות הציור, ובמותו בדמי עלומי, בן עשרים ושלש שנה, בא קצה המהיר.

גוטליב יצר מין רומנטיים ריאלי - לכאורה, שני מושגים מתנגדים בנושא אחד, כבר ביצירותיו הראשונות היו רגליו עומדות על הקרקע, אם כי נפשו המריאה אל על ושאפה אל רוח השירה העליונה.

הוא בא לעולם בתקופה מענינת, גם לעמו וגם לפולניה ארץ-מולדתו, הוא נולד ביום 21 בפברואר 1856 בעיר הגליצאית דרוהוביטש, עיר מכרות-הנפט, השוכנת בקרבת הקרפטים, שהוציאה לעולם אמנים רבים ולנו - גם את הירשנברג וליליין, בימים ההם, לאחר מהסכת 1848, נפתחו גם בגליציה, שהיתה תחת חסותה של אויסטריה, דלתות אירופה בפני היהודים, נפתחו - רק למען הגדיל את ענותם של "ילידי הגיטו" בדרך-הסתגלותם החדשה אל העולם הגדול, פולניה עצמה - זו גמרה או את פרפוריה האחרונים במרידה של שנת 1863, הציירות ההיסטורית, שהחלה כבר לשקוע בצרפת, נעשתה מעתה אידיאל לבחירי צייריה של פולניה, הלך-הרוח מלא האכוכה בחיי ההוה גרם לאמניה להתעמק בעבר היפה של עמם ומולדתם, ובה בשעה שבאירופה בקשו פתרון לשאלת הצבעים, שהחלה להעסיק מקצת הציירים, בא מטיקו הפולני עם נושאי, אשר תארו את תקופת הזהב של

(Braune Sauce). הנה כאן נשתחרר מהם לגמרי. כדי לתת לנו אחר-כך ביצירתו «בבית-הכנסת» גמתי-צבעים מצוינת. הרמוניה יפה וקולורית מושך. שאינו מצוי אצל רבים.

אחת מיצירותיו החשובות ביותר היא התמונה «בבית-הכנסת». היא צוירה בווינה ואף היא פרי אותה השראה – פרי העלבון בתור יהודי, אשר גשא גוטליב בלבו מיום צאתו את האקדמיה הקרקאית. על התהוותה של תמונה זו מספר לנו נ. סמואלי באחד מלוחות «אהיאסף» (הסופר העברי הכיר את הצייר בסוף שנת 1878. והלה מסר לו את הרגשותיו באותו זמן). על התמונה הזאת חשב האמן עוד בלמדו בקרקא. אחרי שהוא מספר לסמואלי את דבר העלבון שנגרם לו. הוא מוסיף: «הדבר היה בימי התשובה, ואז גמרתי לבני לצייר בראשונה את תמונתי «היהודים ביום-הכפורים» – לא בצבע ציירתי את התמונה. כי-אם בדם לבני...»

בתמונה תאר גוטליב את כל קרוביו המתים. את כל הדורות שעברו: «קמו לפני – הוא מספר – הרפאים העולים מקברם ותבעו ממני: «השיבנו לתחיה!» גלריה של טפוסים יהודיים קמה כאן, וגוטליב, כמחאה להרגשותיו הפולניות מקודם, תאר את עצמו בין קהל היהודים והיהודיות שבקצרת הנשים. עוצם עיניו מחמת כאב שתקפו על שגגותיו. על אשר חשב בחפזו: «כי כבר נפלה החומה המבדלת אותנו מכל בני העמים». ומתוך הלך-נפש זה צייר על גבי מעיל ספר-התורה, הנישא בידי אחד היהודים, את הכתובת: «נדבה לזכרון בשמת המנוח כמהר"ר מרדכי גאטליעב זצ"ל תקליח לפי"ק» – כתובת השמה חלקו בין המתים. כמתוך הרגשה עמומה. כאילו יד הגורל דחפה אותו לכך. צייר זאת. «ובציירי כה – הוא מספר לסמואלי – והנה אנכי עומד לפני הכתובת הזאת. כאיש העומד לפני קברו».

התמונה עצמה היא לגבי גוטליב, השתחררות מהציירות ההיסטורית: גוטליב האוין כבר לרוח אחרת שנשבה או בגרמניה. התמונה היא כבר תאור-חיים, אמנם רומנטי, אבל היסוד הריאלי הוא השליט בה. זוהי תמונת הוי-הקומפוזיציה ספוגה אותה רחבות ואותו רכזו גם יחד, הסצינים את הבנתו הקומפוזיציונית. הוא משוחרר כאן מכל וירטואוזיות. אינו כפות למודלים. אין כאן לפנינו סדור מודלים על-פי סטודיות שנתחברו לקומפוזיציה.

בווינה בשל ונגמר האבטופורטרט השני שלו. שתפקידו היה להראות את קשריו של הצייר אל עמו. בתור הנודד הנצחי. הוא צייר את עצמו בתור «אהשוֹר» (Ahasver). תמונה זו, הנמצאת במוזיאון הלאומי בקרקא. המציגת גם כפורטרט, היא פנֶדֶן (תאומה) להאבטופורטרט הראשון שלו בתלבושת אציל פולני. לפנינו פה צעיר בעל שפתים תאנניות. עינים שחורות ועטרה (דיאדמה) על ראשו. כמתוך שכרון הטפה את ראשו הצדה וחיוך קל בפניו. הקומפוזיציה ועמידת הראש

העלבון בקרקא פעל פעולתו. גוטליב מתחיל לצייר כיהודי. כאן הוא קורא – שוב ההיסטוריה! – את תולדות ישראל מאת גרץ. כשם שבקש מקודם מאת אחותו. עוד בהיותו בווינה. את ההיסטוריה הפולנית. מתוך רצון לעבוד ל«עמו» הפולני האומלל. כך הוא מבקש עתה להתקשר בעכר היהודי. כאן מנצנצת בו לראשונה הטנדנציה להראות את ישרם של היהודים. כאן מתבשל «שיילוק». שיילוק שלו הוא אב יהודי אוהב ומסורי. ובתו יספה חורשת מומות-מרמה על אביה. כשהוא מחבקה ומוסר לידה את המפתח. לבה לא עם אביה. אלא עם אהובה הנוצרי.

כאן בתוך יחס יותר אנושי. הוא רוכש לו חבתו של פילוטי ומקבל מדליה של זהב במחצית השנה הראשונה. וכשהוא מציג את תמונתו «שיילוק ויסכה» (1876). נראה מיד הכשרון הגדול והמבטיח. נראית הבגרות. הקומפוזיציה הבריאה והאמיצה. נראים הצבעים הריאליים. נתגלה הצייר בעל התפיסה הפסיכולוגית. הרואה ללב ומוסר את מצבי-הנפש של המצויר. אין ספק: תמונה זו חתכה את גורלו של גוטליב.

במינכן נולד בלבו גם רעיון התמונה השניה: «אוריאל אקוסטא ויהודית ון סטראטן». מבחינת הטכניקה היתה בתמונה זו התקדמות רבה. גם התפיסה היתה דקה. אבל כחו של גוטליב לא עמד לו בנושא זה. והלך-הרוח אינו חזק כבתמונה הקודמת. באותו זמן צייר גוטליב עוד כמה פורטרטים. המראים על יכולת והכנה מרובות. הוא ראה במוזיאון את קדמוני הציירים ובחושו הדק ידע להבחין ביפים וללמוד מהם.

הסקיצה שלו משנת 1876 «חתונה יהודית» מדהימה ביכולת הרבה והאמוציונליות שבה. ציור זה מראה לנו ביתר בהירות את חושו הנטורליסטי. הממוג בהלך-נפש רומנטי עדין. הקלות שבה מצוירת סקיצה זו. גמישות התנועה. היא כבוד גם לאמן מבוגר.

אי-מנוחה ומצב חמרי קשה (אביו נתרשש) מביאים אותו שוב לווינה בשנת 1877. הוא לומד אצל אנגלי. צייר היסטורית. שלא ידע להתרומם מעל לדורו ובצבעיו עמד חחת השפעת מקרט. אבל דוקא בסביבה זו פעל גוטליב רבות. אפשר לאמר. כי את האינטנסיביות הרבה ביותר השיג בווינה. התמונה «אוריאל אקוסטא ויהודית». שעליה חשב עוד במינכן. נגמרה כאן והוצגה ב«קינסטלרהויז». בתמונה היתה המסכת היסטורית. אבל בשום פנים אין להכניסה לסוג «התמונות ההיסטוריות». שהרי חוץ מההדור המציין את אלו. יש כאן קומפוזיציה לא-אטומה. יש חופש הקו. ובמקצת – גם הבעה חזקה. יהודית חיה ונושמת. היא אינה «מצוירת». לא צבע. אלא דם נוזל בעורקיה. ואף ביחס לגוונים זו גוטליב ססיעה אחת קרימה. אם ב«שיילוק ויסכה» היה בו עוד משהו מצבעי-הדור החומים. «הציר החום»

אבטופורטרט בתור «אהשוֹר»

מוריץ גוטליב

מכתבי מ. ז. פיאָרברג לאחד העם

ד

ב' תצ"א אלול א. נובוגרד-וילנסק.

24/X

כבוד הרה"ח הנאור אחד המיוחד שבכם.

רבי אשר גינצברג שלום!

למרות רצוני מוכרח אני עתה לבקש עצה מפני אודות חיי הפרטיים. אם כי קשה עלי הדבר מאד כי יודע אני עד כמה טרוד הוא אדוני בעניניו ובעסקיו ואנכי מימי הנני יודע לערוך את העת. וכועס אני על אלה המטרידים את עתם של אנשים גדולים לענינים פרטיים וקלי ערך.

בבואי עתה לךבר אודות חיי הפרטיים אולי מהראוי ומהגכון היה לכתוב אליו מעט מדברי ימי אבל ירא אנכי פן אצייר את תבניתו כדמות הגבורים אנשי השם אשר בספורי המוסת; כל איש מתאר לו בדמינו הטוביקטיבי כי הוא אחד מאלה הנבחרים הנלחמים את מלחמת האנושיות - בעת אשר האיש החיצוני במבטו האובייקטיבי רואה את הסבות החיצוניות ואת הנטיות הנפשיות. ובא בחשבון על כל נעלם ויש אשר בדמינונו אנו הנשבים אנהנו את עצמנו לענקים. בעת אשר לפי דעת אחרים אפילו לננסים לא הגענו. ולכן אצא ידי חובתי בדברים יותר הכרחיים: עירנו - נובוגרד-וילנסק - היא קן החסידות ועיר מבצר לקדושים אשר כארץ המה ואבי הוא שויב בחוכה. כמובן חונכתי על-פי דרכי דמינוי היה עז ונלהב. ספרי מוסר מצאתי סביבי למכביר ומעולם המציאות לא ידעתי אז דבר. ויהי כי התעו אתי עיני מספרות אל ספרות מספרות התלמודית אל ספרות המוסר ומספרות המוסר אל ספרות הקבלה והפילוסופיה - נקלטו במוחי עולמות שונים. וסוף סוף נגלתה לנגד עיני הכמירה על סהרת הקודש של הכמינו הסטריים. רוחי היה אז כנחל שוסף ושאיפות הזקת מלאוני וישפכו עלי רוח שכרון עד כי שכחתי את נפשי ויצאתי להלחם בעד אידיאלי (אל-נא יבז לי אדוני). העיר היתה אז עניה בתורה ובדעת. מרבית בני הנעורים היו נעורים מתורה ומצוות ומעשים טובים. ואני כתמימותי האמנתי כי תעלה בידי לתקן את החנוך פה. וכה פזרתי את כחותי להרעיון הזה. עד כמה עלה הדבר בידי לא עלי לשוטט.

1 שנת תרנ"ג. התשובה של אחד העם על המכתב הזה נכתבה כיום 5/XI 1897 (על-פי הלוח האירוסאי). ראה אגרות אחד העם, כרך א, ע' 137.

אנכי חשבתי להתעתד ללמוד איזו חכמה בסדר ריאלי אך מלחמותי עם הקנאים רדיפותיהם ומריבותיהם הכשילו את כחי והלוסאים אסרו עלי ללמוד בשקידה. אנכי מטבעי הנני שונא דוגמתים. שונא אנכי את הייש של החסידים. את השיע של המתנגדים. את המחולות של הנאורים ואת הפרוסות של החוככים ומבקש אנכי בכל דבר את הרוחני ואת האלהות שבו. ולכן לא אוכל להתקרב אל החיים של עקרים ספלים כאלה.

ובכן הנני עתה תועה בדרכי החיים. מעולמי יצאתי ואל עולם אחר לא באתי. ואני עוד צעיר הנני עוד לא הועמה הגחלת היוקדת בלבבי. עוד יש אשר חפץ אני לאחוז בכנפי ארץ ולהגיעה כחפצי. עוד חושב אני לפעמים מחשבות ורוצה אני לפעול ולעשות. ויותר מכל אלה הנני דואג להתפתחות כשרוני הספרותי. כי רואה אנכי כי החיים מקפחים את כשרוני רגשותי הולכותים וקהותים והרעיון הולך ומתנוון. כי בעיר מולדתי אין ספרים וסופרים. אין מורים מדריכים ומנהלים. וכה יתם לריק כחי. לכן גמרתי בדעתי להיות גולה למקום תורה. ומאת אדוני הנכבד אבקש כי יואיל בטובו ליעץ אותי לאיזו עיר אסע. וידע נא אדוני כי לא עזרה הנני מבקש מאיש. רק חפץ אני לבקש לי חיים על יסודות סוציולוגיים: לבקש לי מקום אשר אוכל לתת דבר להחברה ולהנות במחירו מזכויות החברה. יכול אני להיות מורה עברי בבתיים אשר ההוראה לא תדרוש בסול ישותי. חנוסה וערמה. ואולי אוכל להשיג איזו עבודה באחת הרדקציות העבריות. חפץ הייתי בעבודה הקרובה אל הספרות. למען אוכל גם ללמוד ולכתוב ולקרוא בספרים. כי אינני חפץ בעושר ובמטרה. זולת להם לאכול. בגד ללבוש וספרים למקרא.

מאדוני הרם אינני מבקש דבר. כי אם עצה נכונה. כי הוא איש היודע את החיים וקרוב אליהם. מלא הנני דברים. כי אחרי קראי את מכתבי ראיתי כי לא כתבתי דבר. אבל מה אעשה וטבעי ותכונתי אינם מניחים לי לכתוב הרבה. יודע אני כי אדוני הרם הוא - יאחד העם. עצם מעצמיו ובשר מבשרו ויודע בודאי את הסרגיה הנוראה שבחיי הצעירים העברים.

הנני מבקש מאת אדוני כי יואיל בטובו להודיעני במוקדם האפשרי את עצתו הנאמנה. כי עלי לדעת את דרכי עוד קודם ר"ה הבע"ל.

ברגשי כבוד

מ. ז. פיאָרברג

בְּקֶרֶת סְפָרִים

בְּפָעַמי הַפְּלִיין

בפעמי הכליון. הזיון בשבע עלילות מימי נזקיהו מלך יהודה ואחו אביו. מאת אליעזר ל. יפה. הוצאת 'האריאל'. תל-אביב. תרפ"ח.

עם גמר קריאת החזיון הזה מתבררת ההרגשה שפעמה אותך למראשית הקריאה. שהחומר אשר הכניס המחבר לתוך יצירתו יש ויש בו כדי התהוות דרמה היסטורית גדולה. אלא שלא שלט המחבר בנושי המחשבה והרגש שנשרמו לנגד עיניו. ויצא דבר-ספרות מזורי שאין לגשת אליו בדרכי השקלל וההבנה הרגילים. את דמונו של המחבר שעשע חומר עשיר ורב ונניף. לקוח כמעט כמו שהוא באלה מחלקיו מתוך התקופה ההיסטורית. שהוא מספל בה. ומחודש בחלקיו האחרים ברוחה של תקופה זו על-פי כח

ההמצאה כלכד. ואמנם עוברות בסך לפני הקורא שאלות שונות כנות ומנן - סרובלימות מדיניות וחברתיות. דתיות ופילוסופיות. זרמים ונטיות לברית עם מצרים. אשור. או ארם ואחרים. שאיפות לשלטון אוליגרכי הברקטי דימוקרטי ואפילו... קומוניסטי. צער החולף והגעגועים על הנצח. ועוד ועוד השגות בחיי-ההרוח של התקופה הנדונה ובעולם-הרוח בכללי. העשויות לכלכל דרמה עמוקה ונועזת בידי יוצר בעל-כח. לנוספות על אלה - הנה דמותו של חזקיהו. דמות דמיזית. אמנם שבה השקיע המחבר את מיטב רעיונו ביצירת החזיון ובה בעיקר הוא מגלה את כחו בהמצאה וכחודש. אין זה חזקיהו המלך התניכי בלבד. המתואר כאחדים מאבותיו ב'יעש הישר' וכר סתם. זהו כמעט אדם מודרני. נפש רגִישה ותוססת. ממאן לקבל את המלוכה. מפני שהוא מכיר בכל הרע שבממטר המונרכיסטי לשעתו ולדורות. מסיף למען איגוד

וכך יש לפנינו סצרי המרצה על ערכי היהדות מתוך שאיפה לאובייקטיביות ומדעיות מצד אחד, ומהצד השני הוא רוצה לחשוף גלגול ולהבהיר דוקא את הצדדים החיוביים, הטובים, הרצויים, מתוך השקפה אנושית כללית. אין פלא: סספר בכונן כזה, שהשתתפו בו חכמים וסופרים מומחים כל אחד למקצועו, יש בו משום תועלת מרובה, והקריאה העיון בו עלולים להביא הנאה ותועלת גם ליהודים, ויש בכחו לפשט הרבה עקמומיות שכלבי לישר הדורים ולגלות לפני יודים וצוררים את כל התכונות הטובות ואצרות-הרוח של עמנו, הספר מבטל בהחלט את האגדה, כאילו ישראל היה «עם לבדד ישכון», שהתרחק מהשפעות-גומלין עם שכניו, להפך, הספר מוכיח, שכמעט אין עם בעולם שהיהודים לא טבעו את אותם השפעתם בו במדה זו או אחרת.

כדאי לעמוד בקצרה על ראשי הפרקים שכמאמרי הספר. אדם סמית' ראש האוניברסיטה באברדין, מרצה על «הגאון (הגניוס) העברי כפי שהתבטא בברית הישנה». אין כאן כדרך כלל אלא סכום המציתי של מדע המקרא הערוססטיטי, אבל הסכום נעשה בידים אמונות, בכשרון רבי, מתוך בקיאות יתירה ומומחיות גדולה במקצוע. ההרצאה היא תמציתית ומצומצמת, ומכוססת על חוכן רחבי-ידים. המרצה לא הצטמצם כצד האמונה והדתי, המוסר והמדות הטובות, שבהם עיקר ערכו וחשיבותו של התנ"ך. המקרא הואר כאן גם מבחינה כלשנית ופיוטית בתור תופעה ספרותית מיוחדת במינה.

על היהדות ההלניסטית הרצה מתוך ידיעה עמוקה בענין אדון ביואן, המרצה כספרות הלניסטית בקולוג של המלך בלונדון, ידידה האלכסנדרוני ונסיגו הכביר למצא את יסודות היהדות והיונות לא נשאר בו בלי השפעה גם על היהדות הרבנית, וביחוד על הקבלה. אבל דוקא בתולדות המחשבה האנושית העולמית, דוקא בהשפעה על התפתחות הדעות והמושגים במערב – היתה תופעה זו בעלת ערך אוניברסלי גדול לאין שעור, ובצדק מסיים המחבר את הרצאתו העשירה בסטוק מתוך דברי היסטוריון צרפתי של זמננו: הקהלה היהודית באלכסנדריה של מצרים תפסה מקום כבוד בתולדות הדתות: היא השפיעה על עתידות האנושיות השפעה כל-כך כבירה, שתוצאותיה עדיין מורגשות כזמננו.

בורקסי, פרופסור האוניברסיטה קמברידג', כותב על חוקה של הנצרות ליהדות. הוא מנתח בידים אמונות את היסודות היהודיים, שנתקבלו עלידי הנצרות. עומד הוא לא רק על יסודות האמונה, הדת והמוסר, שלקחה הנצרות מהיהדות, דברים המפורסמים כקהל, כיאם גם על הסדר הפנימי של הכנסיה, ועל היחסים בין הכהנים והעם, וכין מדרגות הכהנים אלו לאלו (ההיררכיה). כאן מתכלסת העובדה רבת-הענין, שהעם היהודי, שהיה בעצמו חסר חוקת-חיים מסודרת ומשוכללת, הקובעת חבור חזק ומשמעת בין חלקי הצבור, נתן את הדוגמה ואת היסוד ליצירת החוקה של הכנסיות הנוצריות, בעלות המשמעת החזקה והמוצקה. השפעת היהדות לא הצטמצמה רק בתקופת יצירתה של הנצרות בלבד, כיאם התמידה אחר-כך בכל משך הזמן, והיא חוקה ביותר בתקופת הריפורמציה.

על היהדות התלמודית-הרבנית הרצה טראורס קרפורד. זו היא אולי הנקודה החלשה ביותר והמפוקפקת ביותר בספר הזה. רבים המטילים דופי בתקופה זו בתולדות ישראל בכלל, ועל כל פנים נוהגים לשתוק בענין השפעת התלמוד וספר-הרכנים על אומות-העולם. תפקידו של המחבר בנידון זה היה איפוא קשה למדי, הוא בחר לעמוד בהרצאתו על «השפעת היהדות על היהודים בזמן מהלל עד מנדלסון». כלומר, לא על השפעת היהדות על העולם החיצוני, כיאם על העולם הפנימי של היהודים עצמם. בגבולות הסקירה הזאת השתרל להוכיח, שהיהדות איננה נוצ ואיננה לאום, כיאם אמונה ודת, עמד על הדיעות והגירוסין, על חיי הגיטו וגרעיני האכטונגומיה של היהודים, ועל כל הקיים הבולטים של התקופה. בתור דוגמות של השפעת היהדות על היהודים הוא מביא את שלמה מימון, שחי בסוף התקופה, שפרץ החיים החיצוניים גרם לו לצאת ממסגרת היהדות המסורתית. זאת היא דוגמה של השפעה שלילית, ובתור דוגמה להשפעה חיובית הוא מביא את גליקל המלך, טסוס מצוין של אשה יהודית, המסורה בכל לבבה, ככל נפשה ובכל מאדה

ווידואלום קיצוני בעבודה כבית ובשדה, זו שאינה נותנת שהות לרדוף רוח ולחטוא כנגד אלהים ואדם, הולך עריירי, מפני שהוא מכיר באפסות החיים, שהכליון אורכ להם תמיד, אוהב וחומל וסובל וחש בכל חוסר-כחי, חוסר-כח אדם כאשר הוא אדם, לסלול מסלול לחיים כחפצו, פרצוף פסימי ואיריאלי גם יחד – אחד ממשפחת הנקמלטים אשר מעולם יש כאן חומר ליצירה. לדבר-תנאי אלא שחומר זה נשאר כמעט כולו ערסילאי, ללא לכוש בולט בפעולה ובתנועה ובתנגשות רגשות חיים, העלילות הבודדות מקושרות מבחוץ, רק על-פי השתלשלות המאורעות ההיסטוריים המתוארים, ולא מבפנים – לפי עליית וירדתה של איוו מחשבה או הרגשה רמזית מרכזית. הנפשות הנפועלות – מקצתן מתגלות רק בפסוקים שומים בטיהם מן התנ"ך, ככתבם וכלשונם כמעט – ישעיהו והושע הנביאים, למשל – ורובן מופיעות ככאות-תחן בלבד של כל הנטיות והשאיפות העיוניות, הרשומות למעלה. כלומר: אין בין זו לזו אלא שמה המפורש והאיריאה המופשטת שהיא מביעה, או הפסוק שהיא פוסקת, ובנקל היו יכולות להתחלף גם באיריאיותיהן גם בסוקיותיהן, בלי שיסבול מן הנפשי או מבנה החיון כולו, מבנה ובנין אין כאן, חוץ מקטעים אחרים במובולוגיו של הזקיהו ורגעים בודדים בהופעותיהן של אילו נפשות אחרות, כהנה ושלומית ואולי גם יהורם, אין החיון פוסק מהיות שורת שיחות על נושאים שונים, המתרוממות מדי פעם למדרגה של דיאלוג עיוני בעל ערך ידוע, חיון ברוח-ההשכלה, גם הלשון התניכית הטהורה והעשירה, אשר בה כתוב החיון, ארוגה כמסכת התקופה הזאת בספרותנו.

בן הא הא

מה-זמן ישראל לעמים?

The Legacy of Israel, edited by E. Bevan and Ch. Singer, Oxford, 1927.

הכרך הגדול הזה, המוקדש ל«עובנו» של עם ישראל, ראוי לתשומת לבנו מכמה בחינות אמנם הנושא אינו חדש, בשאלות אלו עסקו וחקרו רבים, אולי זוהי השאלה בהא היריעה, שעמדה במרכזה של «חכמת ישראל» שלנו במערב, ושל זו שספלו בה חוקרי-האומות, שעסקו בעניני ישראל. זהו הכוון של כל ספרות הסניגוריה שלנו, כמובנת מאליה נראית לרבם ההנחה, שזכות קיומו של כל עם תלויה בחלקו שהוא מכנים לתרבות האנושית, וביחוד הקיום של אותו העם, שנחשב כגור שאלה, אבל נעים להרגיש, שכווננו של הקובץ רמונה לפנינו איננו דומה לספרים אחרים שדנו בפרובלמות האלה, לא ניכרת כאן נטיה כל-שהיא לבקש הצדקה מוסרית לקיומו של העם, הספר, שבו משתתפים גם יהודים, נועד כעיקר לקוראים לא-יהודים (אם כי למעשה רוב קוראיו הם בודאי יהודים) ובו דנים על-דבר אצרות התרבות והרוח שהכניס העם היהודי אל תוך האנושיות, כמו שדנים בספרים הקודמים לספר זה, שיצאו באיתה סריה, על-דבר העובון של יון העובון של רומא, ידוע ידוע החוקרים, החכמים והסופרים, שיש עכשיו בעולם עם ישראל חיי הנלחם על קיומו ועל תקומתו, אבל ידיעה זו כמעט שלא השפיעה ולפי תכנית הספר לא היתה צריכה גם להשפיע על תוכן הספר, שיש לו ענין עם העבר בלבד, מה ושם הזכירו מחברים אחרים את עם ישראל ותפקידו וסכוייו בהנה ובעתיד, אבל הדברים נאמרו רק אגב אורחא ולא נגמרו בשלמות התכנית ובכוון האחדות של הספר.

לא היתה כאן אף במקצת מן המקצת שאלה של הגנה בפני הדבות, העלילות והקטרוגים השונים על עם ישראל, לא באפולוגיה מפלל הספר: מציאות המתנגדים והאנטישמיים והמשיטיים למיניהם כאילו לא היתה כלל בשדה המחשבה של המחברים, איש לא קבל עליו תפקיד של הגנה על עם נרדף או דבר דומה לזה, ולכן לא היה כל צורך לנגוע בתרונות או במדות רעות, והספר הסתפק בהרצאה על ההשפעה והפעולה של היהדות, שהביאה אושר וברכה לאנושיות, והדבר הזה מושך על הספר חוט של חן וחסד, בלי להביא לידי הפרזה והגזמה גם לצד שכנגד, יש בספר שאיפה לאובייקטיביות אף ההתפעלות, שיש למצוא לעמים בספר, היא בגבולות המדע והבקורת.

ורבת-ערך על «המחשבה העברית בעולם המודרני»- הזכות הראשית של הגוי הדעות היהודים בימי-הביניים היא, שהכניסו באומץ-רוח את המדע לתוך מסגרת האמונה- שתי נקודות ראשיות רואה החוקר בהשקפת היהדות-השאיפה לאחידות והדגשת הקונקרטי. והן הן שהשפיעו לא רק על האמונה- כראש גם על תורת-המדעות, על המדעים, על הפילוסופיה של אירופה בדורותינו.

על השפעת אוצר המילים, הסגנון, דרך ההרצאה, אופן המחשבה של התניך על השפות המערביות ועל הספרויות, כותבים א- מילס ולי- מגנוס- החקילה והעיון וההתעמקות בשאלה מראים, שהשפעה זו היא גדולה, תקיפה ומקיפה הרבה יותר מאשר משערים זאת בני-אדם.

בספר יש קרוב למאה תמונות, ציורים וכיוצא בזה, המזיזים את האובן היבש, זו היא הוצאה מלאת-ענין, שתביא רק תועלת לקוראיה. ראוי הוא הספר גם לתרגום עברי, כי כדאי שגם היהודים שאינם שולטים בשפה האנגלית יקראוהו.

פ. דיקשטיין

בעולם הספרות, האמונות והתרבות

לוחו של ש- טשרנוביץ

לוחו של ש- טשרנוביץ, שהיה ביום השלישי, כיב בתמו, בא קהל רב, אך התססה השמועה בעיר על-ידי-כר מותו ואל מעונו באו חבריו הסופרים וידידי הרכיב- כולם עמדו כנדהמים למראה האפוף, נוסד ועד של סופרים ועסקנים לדאוג לקדר הלוייה מודעות אבל נדבקו ברחובות מטעם «אגודת הסופרים» הועד הלאומי אגודת «עונג שבת», הועד המרכזי של «הסועל הצעיר» ומערכת «הארץ», ונשלחו לשגרמות וידיעות טלפוניות לירושלים ולמשבות. שעה הלוייה נקבעה לחמש אחרי הצהריים, עוד לפני השעה הקבועה היה רחוב אחד-העם, שבו נמצא מעונו של המנוח, מלא קהל גדול של מלויים- באו סופרים ידידים מירושלים וממקומות אחרים בארץ, בחמש הוצא הארון מהבית בידי סופרים, ואחרי תפלת החן וזה הלוייה, נושאי-הארון היו סופרים ועסקנים ומשמר של כבוד הלך לפני הארון מחברי ברית טרומפלדור ו«הסועל» ליד בית-הכנסת הגדול הספידו את המנוח א- הופין בשם ההנהלה הציונית וז- סולומון בשם הועד הלאומי אחריהם דבר זקן הסופרים העבריים א- ו- רבינוביץ הלוייה הלכה עד העיריה ברחוב כיליק ושם הספידו את המנוח י- רוקח בשם העיריה י- חס בשם הקהלה של יפו ותל-אביב וי- מאירסון בשם המושבה חדרה- ככית-הקברות הספידו את המנוח ר' בנימין בשם «אגודת הקופרים» ו«אוהל שם» (דברי-ההספד של ר' בנימין נדפסו בגליון זה של «מאזנים»). י- אסתר בשם הועד המרכזי של «הסועל הצעיר» די- זכאי בשם הועד-הסועל של הסתדרות העובדים ומערכת «דבר» די- קופמן בשם ועדת-התרבות של ההסתדרות, וי- ביסטריצקי בשם הלשכה הראשית של הקרן הקיימת וכדי ח- בוגרשוב בשם הסתדרות המורים- כשסתמו את הקבר כבר הגיע לילה.

אישים, ספרים ומאורעות

— ביום החמישי יז בתמו, היתה בתל-אביב אספה של המתרגמים העבריים בארץ-ישראל, שנקראה על-ידי הועד המרכזי של אגודת-הסופרים לדון בתנאי העבודה והשכר של המתרגמים. חבר הועד המרכזי ש- צמת פתח את האספה והרצה על מסרתה ותכליתה. הצעות שונות הוצעו על-ידי הנאספים להקמת המצב של המתרגמים ולשכלול התרגומים, ונתקבלו החלטות, שנמסרו לוועד בת-שלושה לנסח אותן ולהציען לפני המלויים.

— ביום שני, כ-א בתמו, בערב, היתה בתל-אביב, בקלוב של אגודת הסופרים, מספה לכבוד האורחים מאמריקה, הסופרים ש- כ- מקסימן ופרופ- יקותיאל גינצבורג, את המספה, שהשתתפו בה רוב הסופרים והעיתונאים העבריים שבתל-אביב, פתח בשם הועד המרכזי של אגודת הסופרים ס- לחובר, נאמו לכבוד האורחים ודברו בעניני התרבות והספרות העברית בארץ-ישראל ובאמריקה; יעקב סיכמן, אשר ברש ודיר י- קופמן, האורחים ענו בנאוטים- מספה לכבוד האורחים נערכה גם בירושלים מטעם הסתדרות המורים. בין הנואמים היו, פרופ' דיר יוסף קלוזנר, דיר יצחק אפשטיין, א- מי ברכיהו, דיר ז- חיות, י- יעקבי ודיר י- אנגל.

לאמונתה ומוצאת בה סעוד ותמיכה בכל שאלות חייה ונחמה ושמחה לגמשה- היא אשה בעלת לב תמים ומדות תרומיות נעלות, אחד החיוניות החיוביים הגדולים של אותה תקופת הושך וגלות. המחבר עומד על ההשפעה שיכלה לבוא על-ידי חיי תום ויושר, אמונה וצדק כאלה, שבהם הצטיינה האשה הזאת (שאינה אלא אחת מני אלף) על הסביבה הנוצרית, יש לחשוב, כי היהדות התלמודית-הרבנית ראויה להערכה הרבה יותר חיובית, אף מצד האנושיות שמחוץ ליהדות, ועל אחת כמה וכמה מצד היהודים.

הפרופיסור אלפרד גילום מגלה לפנינו את כל גודל השפעתה של היהדות על האישלם, מדבריו מתברר, שמקצוע זה נחקר רק מעט, ויש עוד כר נרחב לחוקרים שקדנים להתגדר בו ולחשוף את השפעת היהודים והיהדות כמעט בכל פרק ופסוק שבקוראן, ובכל הספרות של מפרשיו ובושאי-כליו מדור דור.

הפרופיסור טשארלס סינגר נתן לקובץ שני מחקרים יסודיים על הגורם היהודי בהתפתחות המחשבה של ימי-הביניים ועל למוד העברית על-ידי הנוצרים הקתולים באותה תקופה. אלה הם שני מחקרים רבי-כמות וכבד-משקל, בנגוד ליתר מאמרי קובץ, הנוחנים רק את התמצית, את הסכום של ימחקרים שקדמו להם, הרי המאמרים האלה בעצמם מחקרים, הנכנסים לפעמים לפורטים ולפרטי-פרטים מיגיעים, אבל דוקא מפני זה הם מקיפים את השאלה לכל רחבה ועמקה. אמנם היהודי מופיע לפנינו כאן לא בתור יוצר ערכים חדשים - כמו בתקופת התניך, - אלא בתור מתן וסרטור של תרבות, אבל התווך הזה מלא תפקיד מכריע בתולדות המחשבה והמדע של אירופה- מקורות המדע והפילוסופיה היוניים, אפלטון ואריסטו (וכן רבותיהם ותלמידיהם), הגיעו לאירופה דרך שני צנורות - דרך הצנור הערבי בראשונה, ודרך הצנור היהודי אחר-יכן, ושני הצנורות האלה הם שהיו מקור הדעה והמחשבה המדעית בימי-הביניים, והם שגרמו לתקופת הרנינסנס המפוארת.

ג- נזרס מדבר על למוד העברית בזמן הרפורמציה ואחריה ועומד על השפעתו הכבירה- הדבר נעשה למקובל, כי לקנין חכמה דרושות שלש השפות: הרומאית, היונית והעברית, ואין חכמה שלמה בלי ידיעת שפות אלו. נוצרו והתקיימו אגודות, שגדולי הפילוסופים היוונים שתו את מימי חכמי היהדות, שהיא היא מקור החכמה והתרבות, ואיש כמו רוג'ר ביקון, אם כי לא האמין באמונות תפלות, שאריסטו נולד יהודי וכדומה, החזיק בדעה, שיסודות החכמה והמדע נשמוגים בספרות העברית. עד למאה הייח מצאה האמונה תומכים, שספריה עברית צנזרה מכילה בתוכה אוצרות המדע, ויש שחשבו, שמקומה על הרי אררט, כי היא נצלה מהמבול יחד עם תיבת נח. האגדות הללו מוכיחות בעליל, כמה העריכו החשיבו חכמי אומות-העולם בורות הללו את מדעי היהודים.

נתן אייזקס מקדיש מאמר עשיר-התוכן להשפעת היהדות על המשפט המערבי. בצדק הוא מסיר מהמשפט הרומאי את העטרה של מקור כל המשפט שבעולם, אנגליה והארצות הסקנדינביות התרחקו מהשפעת רומא, ואף בצרפת ובגרמניה יש מקצועות שלמים וגדולים לא-רומאיים: המשפט הפובליקאי (המדיני), הפילי, הבין-לאומי, דיני אישות וירושה, דיני פצוים ונוזיקין, גופים משפטיים, הלכות המסחר ושטרות, ואף גם במקצוע המצימצים, שלוקח מרומא, יש לשאול, אם זה משפט רומאי נקי או זהו משפט רומאי, שהספיק לקלוט במשך דורות יסודות יוניים, סלביים, מזרחיים ושמיים, ובעיקר יהודיים. היהודים השפיעו גם על-ידי עצם עסקיהם ומסחרם בתוך עמי הנוצרים והיו והיום גורם חשוב בהתפתחות המשפט המערבי. דברי אייזקס בגידון זה ראויים לתשומת-לב מרובה, כי בשאלה זו לא חקרו עד עתה.

מר ב- קלבי מדבר באריכות מרוכה על ההשפעה העצומה של התניך על הפוריסטים, הדברים מפורסמים, ואף על-פי-כן ההרצאה המפורטת מפליאה בתכנה את הקורא. אנכי אורחא הודגש, שהפוריסטים קבלו מהתניך רק את הדברים שהתאימו להלך-רוחם ולמצב-נפשם, ולא תמיד תפסו את הרעיונות של המקרא לאמתותם, ואף לא כוונו לתפיסה המקובלת אצל היהודים. כך יש לציין את רעיון הנקמה, ומלתמת המצוה, ואת רעיון הסנוף, שהם טסחו על-פני מקורות התניך.

הפרופ' יהודה רות (עכשיו באוניברסיטה בירושלים) נתן סקירה תמציתית

חברת 'דביר' בע"מ

מתאבלת יחד עם כל משפחת הסופרים העבריים
על האבדה הגדולה לספרות העברית במות הסופר

ש. טשרנוביץ

ומשתתפת בצער הישוב כולו ובני משפחתו

הוצאת 'אמנות'

מבכה את מותו של ידידה האדם יקר-הרוח

שמואל טשרנוביץ

ומשתתפת עם כל הצבור העברי
באבלם הכבד של בני משפחתו

הוצאת ספרים "מצפה" בע"מ

מתאבלת על מות הסופר

ש. טשרנוביץ ז"ל

ומשתתפת בצער משפחתו

הוצאת ספרים 'ספרית שטיבל בא"י'

משתתפת בצערם של הספרות העברית והישוב בארץ
במות הסופר

ש. טשרנוביץ

יחד עם כל עם ישראל ומשפחתו היתומה
הננו מתאבלים על מותו הפתאומי של ידידנו

שמואל טשרנוביץ

העסקן והסופר המסור לעניני הספרות והתרבות העברית.
בתחית העם והספרות העברית ינוחמו!

'מוריה'

בתי מסחר וסוכנויות לספרים

אני מוריד דמעות על אדם כשר וישרי בעל לב טוב
ונפש יקרה

שמואל טשרנוביץ

גדולה היא האבדה ויחד עם כל בית ישראל אני מבכה
את הרשפה אשר שרף ה'

אברהם דובינסקי

הועד המרכזי של אגודת הסופרים העבריים בא"י

מודיע ביגון רב על מות חבר הועד

שמואל טשרנוביץ

ומשתתף באבלם הכבד של ילדיו ומשפחתו

מערכת 'מאזנים'

מבכה את מות חברה הסופר והאדם היקר

שמואל טשרנוביץ

ומשתתפת באבלם הכבד של ילדיו ומשפחתו

עובדי האדמיניסטרציה של 'מאזנים'

מתאבלים על מותו של הסופר

ש. טשרנוביץ

חבר ההנהלה ואחד המיסדים המסורים של השבועון
ומשתתפים בצערם של הסופרים העבריים
ומשפחתו היחומה

הננו משתתפים באבל הכבד של אגודת הסופרים
וכל הישוב העברי על מות אחד מסובי הסופרים

ש. טשרנוביץ

דפוס קואופ' 'הפועל הצעיר'

אגודת 'עונג שבת' וחקר הנאמנים 'אהל שם'

מבכים את מותו של חברם היקר

שמואל טשרנוביץ

לחותמי «דביר-מדע» ו«דביר-לעם»

יצאו לאור ונשלחו לחותמים:

מספרית «דביר-מדע»

פרופ' ד"ר יוסף קלוזנר

יוצרים ובונים

כרך ב' חלק א'

מספרית «דביר-לעם»

כל שירי י. ל. גורדון

ספר ראשון: שירי הגיון

הערה: הגנו מתכבדים להודיע לחותמי «דביר-לעם» שהרומן של שלום אש «האם» יגהן כולו בספר אחר-משיירי גורדון יצא השנה בספרית «דביר-לעם» ספר נוסף: «הפואימות»

החתימה על «דביר-מדע» ו«דביר-לעם» נמשכת.

הסוכנות הראשית בידי «מוריה»
תל-אביב - ירושלים - חיפה - פתח-תקה

בהזמנת מחיל לפנות: "MORIAH" Book Store P. O. B. 298, Tel-Aviv

חברת «דביר» בע"מ, תל אביב

יצא לאור ונמצא למכירה

מאסף החברה האי-היסטוריה ולאחנוגרפיה
ערוך על-ידי ש. אסף וב. דינבורג
בהשתתפות הטובים באנשי המדע והחקרים
העברים בארץ ובחוץ-לארץ

ציון ספר ג'

בכרך זה נדפס מאמר גדול ומפורט על הכתל המערבי
המכיל יותר מארבעה גליונות דפוס - הספר נדפס בהדור-

מחירו: בארץ - 150 מא"י; באמריקה - 90 סנט

חברת «דביר» בע"מ תל-אביב

יצאו לאור ונמצאים למכירה:

המלון האנגלי-עברי הגדול

מאת ד"ר ישראל אפרת. בנימין סילקינר וד"ר יהודה קופמן

בעריכת ד"ר יהודה קופמן

על כל החלק העברי עבר בעיון רב ת. ג. ביאליק

המלון הוא משען נאמן לחוקר ומתרגם ללומד ומתלמד. המון הצירים מעולם
הח, הצומח והרוגם באים לבאור ולהסברה.

מחיר המלון בכריכה הדורה 7-50 דולר, בארץ 1-200 לא"י
פרוספקט מפורט הכולל דוגמאות - חנם לכל דורש

הארץ מאת הד"ר א. י. ברור

ספר לידיעת ארץ-ישראל = מהדורה שניה עם תקונים והוספות רבות

הארץ

עולה בחוכנו על הספרים הלועזיים מסוג זה שנכתבו על ארץ-
ישראל. הספר בא בלוחות המון תמונות וציורים, מפות ולוחות

סטטיסטיים. «הארץ» נותן מושג מקיף ונאמן על המצב בארץ בעבר ובהווה.

מחיר הספר מעוטף 350 מיל, 175 סנט; באמריקה 2-10 דולר

פרוספקט מפורט עם חתימן המלא - חנם לכל דורש.

ספר הארץ

אנטולוגיה של ארץ-ישראל

ערכה בידי יעקב פיכמן

חומר מלוקט מכל פנות הספרות והשירה, מושג ומקרב את הלבבות לא"י

מחיר הספר מעוטף 600 מיל, 3 דולר, באמריקה 3-60 דולר

פרוספקט מפורט חנם לכל דורש.

בהזמנות לפנות: חברת «דביר» תל-אביב ת. ד. 149

ולכל מוכרי הספרים בארץ ובחו"ל.

מסעדה צמחונית וקפה

«המבריא»

עברה לשדרות רוטשילד 11
(משמאל לברקליס בנק)

אולם גדול ומסודר עם גזוזטרה פתוחה.
מקום נוח. אילנות מסביב, אויר צה ומבריא.
המאכלים טריים. השרות מצוינת.

בואו ותוכחו!

בואו ותוכחו!

הוצאת «הדים» תל-אביב, ת"ד 142

יצא לאור ספר-שירים חדש
מאת אורי צבי גרינברג

כָּל־בֵּית

בי"א פרקים עם «לוי לספר»

המחיר 150 מא"י

נמצא למכירה בכל בתי-מס' ואצל ההוצאה

ובחרת בטוב!

זאת אומרת

משקפים ופנסנה

המטוררים ע"י האופטיק המומחה י. ל. גרוזובסקי

תל-אביב, רחוב נחלת בנימין 27, פנת רח' גרוזוברג

הזכוכיות המצוינות של "Carl Zeiss", תמיד כמתסן.
מכונות צלום וכל המכשירים. מכונות הנדסה, גאודסיה וכו'.
כל מיני תקנים במכונות. הסחורה מהמובחר. המחירים נוחים.

יהבי ראשון לציון וזכרון יעקב "כרמל מזרחי" (ארץ-ישראל)

אותות כבוד והצטיינות:
 המבורג 1897 פריז 1900
 וינה 1906 טורינו 1911
 מוסקבה — — — 1923
 וומבלי לונדון — — 1924
 יפו תל-אביב — — 1926

יין, קוניאק, ארקה וליקר

אירופה: באנגליה — חברת "פלוקין" שורדיטש 178/9 — לונדון
 בשוויצריה — ג'נף-בגרמניה — ברלין. בעיכוסלובקיה —
 ברוקס. באוסטריה — וינה. בפולניה — ורשה. בדנציג.
 בדניה — חברת "כרמלי" קופנהגן. בהולנד — אמסטרדם.
 בארצות הברית — ניו-יורק. בארגנטינה — בוינס-אירסי.
 בברזיליה — ריו-ד-ז'נירו.
 אפריקה: במצרים — חברת "כרמל מזרחי" קהירו. אלכסנדריה.
 פורט-סעיד. סואץ. מנסורה. טרנסוול. יוהנסבורג.
 אוסטרליה: מלבורן.
 ניו-זלנד: אוקלנד. הסטינגס.

המשרד המרכזי:
 ראשון-לציון, ארץ-ישראל
 סניפים וסוכנויות:

אסיה: בארץ-ישראל — חברת "כרמל מזרחי" — ירושלים
 תל-אביב. יפו. חיפה. צפת ובכל המושבות העבריות.
 בסוריה — חברת "כרמל מזרחי" — נירות, דמשק, חלב
 בהודו — בומביי.
 במזרח הרחוק — חברת "כרמל מזרחי" — שנגהאי.

הסוכנות הראשית של "מאזנים" בפודניה

היא כידי "עבר" בית מסחר ספרים — ורשה

הכתובת:

Księgarnia „EVER“, Tlomackie 6—8, Warszawa

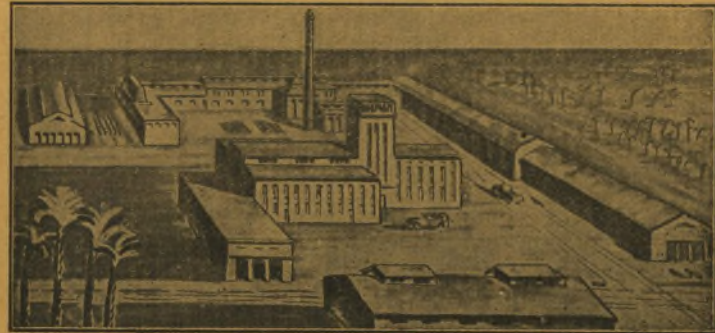
הסוכנות הראשית

לכל ארצות אירופה חוץ מפולניה ובסרביה
 ואמריקה

נמצאת בידי "מוריה" בימים וסוכנות לספרים, תל-אביב איי

הכתובת:

"Moriah" Bookstore, P.O.B. 298, Tel-Aviv, Palestine

חברת "שמן" בע"מ, חיפה
 שמנים — סבונים — כוספות

הוצאת ספרים ספרית שטיבל בארץ-ישראל תל-אביב

יצא לאור הספר השמיני לשנת 1929

ה א ד מ ה

רומן מאת אמיל זולה תרגם ד"ר מ. רבינוץ

המחיר 225 מיל. חותמי ספרית שטיבל מקבלים את הספר בהמיר 125 מיל

בקרוב יצא: במערב אין כל חדש
 מאת אי. רימרק תרגם ד"ר יעקב הורוביץ

הסוכנות הראשית בימים "מוריה"
 תל-אביב — ירושלים — חיפה — פתח-תקוה